

Juridiska institutionen

Examensarbete juristprogrammet

HRO800 HT23, 30 HP

GÖTEBORGS UNIVERSITET HANDELSHÖGSKOLAN

När barn misstänks för brott

Om de utökade möjligheterna att väcka bevistalan och ett eventuellt införande
av ungdomskriminalitetsnämnder ur ett barnrättsligt perspektiv

Författare: Victoria Carlsson

Handledare: Andreas Anderberg

Examinator: Kristina Hultegård

Förkortningslista

Barnkonventionen – FN:s konvention om barnets rättigheter

Barnrättskommittén – FN:s barnrättskommitté

BrB – Brottsbalk (1962:700)

Brå – Brottsförebyggande rådet

EKMR – Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

LUL – Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

LVU – Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Medlingslagen – Lag (2002:445) om medling med anledning av brott

Prop. – Proposition

RB – Rättegångsbalken (1942:740)

SOU – Statens offentliga utredningar

UKL – Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (LOV nr 1705 af 27/12/2018)

Wienkonventionen – Wienkonventionen om traktaträtten

”Det är genom behandlingen av barn och unga som man har de ‘bästa’ möjligheterna att skapa karriärbrottslingar och socialt utslagna människor.”

- *Ur Nils Jareborg och Josef Zila, 2022*

Innehåll

Förkortningslista	2
1. Inledning	6
1.1 Åtgärder mot brottsmisstänkta barn under 15 år	6
1.2 Syfte och frågeställningar.....	8
1.3 Metod och material.....	8
1.3.1 Rättsanalytisk metod	8
1.3.2 Material	9
1.4 Barnrättsligt perspektiv	11
1.5 Avgränsningar	12
1.6 Disposition.....	13
2. Utvecklingstendenser inom kriminalpolitiken.....	14
2.1 Utvecklingstendenser inom kriminalpolitiken.....	14
2.1.1 En alltmer repressiv kriminalpolitik.....	14
2.1.2 Pågående statliga utredningar.....	16
2.1.3 Inspiration från Danmark	18
2.2 Förskjutning från en socialrättslig till en alltmer straffrättslig hantering.....	18
2.2.1 Särbehandling av barn i straffrätten.....	18
2.2.2 Förskjutning från socialrätt till straffrätt	19
3. Bevistalan	23
3.1 Redogörelse för regleringen	23
3.1.1 Vägen till bevistalan.....	23
3.1.2 Förutsättningarna för att väcka bevistalan.....	24
3.1.3 Initiativrätten	26
3.2 Motiven bakom lagändringen.....	26
4. Ungdomskriminalitetsnämnder	28
4.1 Motiven bakom införandet	28
4.2 Redogörelse för regleringen	29
4.2.1 Förutsättningarna för prövning i nämnden	29
4.2.2 Förloppet	30
4.2.3 Ungdomskriminalitetsnämndens sammansättning	31
4.2.4 Beslut som kan fattas i ungdomskriminalitetsnämnden	32
4.2.5 Tillsyn och kontroll av efterlevnad.....	33
4.3 Ungdomskriminalitetsnämnderna i praktiken	33
4.3.1 Utvärderingar utfärdade av Justitsministeriet.....	33

4.3.2 Rapport av organisationerna Red Barnet, Børns Vilkår och Justitia	38
5. Likheter med straffprocessen för straffmyndiga.....	40
5.1 Inledning.....	40
5.2 Bevistalan och dess likheter med straffprocessen för straffmyndiga	40
5.2.1 Tydliga processuella likheter.....	40
5.2.2 Straffrättens klandrande och kommunicerande funktion.....	42
5.2.3 Betoning på straffvärde och brottets allvar.....	43
5.2.4 Motiven bakom bevistalan	44
5.2.5 Sammanfattning.....	46
5.3 Ungdomskriminalitetsnämnderna och dess likheter med straffprocessen för straffmyndiga	46
5.3.1 Tydliga processuella likheter.....	46
5.3.2 Nämndens förhållande till skuldfrågan.....	47
5.3.3 Beslut om insatser och ungdomskriminalvårdens tillsyn	49
5.3.4 Straffrättens klandrande och kommunicerande funktion.....	49
5.3.5 Betoning på straffvärde och brottets allvar.....	50
5.3.6 Sammanfattning.....	50
6. De straffrättsliga likheterna ur ett barnrättsligt perspektiv	52
6.1 Inledning.....	52
6.2 Barnkonventionen som utgångspunkt	52
6.3 Barnrättsliga aspekter på förskjutningen	55
6.3.1 Straffrättsliga åtgärder i allmänhet	55
6.3.2 Kopplat till bevistalan och ungdomskriminalitetsnämnder i synnerhet	58
7. Sammanfattande slutsatser och avslutande reflektioner	63
Källförteckning.....	65

1. Inledning

1.1 Åtgärder mot brottsmisstänkta barn under 15 år

I en tid då media återkommande rapporterar om en eskalerande våldsvåg i Sverige, bestående av allvarlig brottslighet inom vilken barn och unga ofta är inblandade, är det föga förvånande att frågan om vilka åtgärder samhället ska vidta mot unga lagöverträdare fått stort fokus i den kriminalpolitiska debatten.¹ Frågan berör inte minst barn under straffmyndighetsåldern. Då svensk straffrätt inte ställer upp något krav på tillräknelighet kan barn under 15 år i juridisk mening begå brott.² Däremot följer av 1 kap. 6 § BrB att de inte kan dömas till någon påföljd. Särbehandlingen beror på att barn inte anses ha utvecklat tillräcklig mognad och rättsmedvetenhet för att fullt ut kunna ta ansvar för sina handlingar samtidigt som de har större sanktionskänslighet än vuxna.³ Därav är det i första hand sociala myndigheter som ansvarar för att barn som behöver hjälp av samhället på grund av utövande av brottslig verksamhet får det stöd som behövs.⁴ I vissa fall finns dock en möjlighet för polisen att utreda brottet enligt 31 § *lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* (LUL). Vid mycket allvarlig brottslighet kan därefter en bevistalan väckas mot barnet enligt 38 § LUL, vilket innebär att skuldfrågan prövas i domstol utan att någon påföljd döms ut. Bevistalan har hittills varit sällsynt och endast använts vid sju tillfällen sedan år 2015.⁵

Den 1 juli 2023 utvidgades möjligheterna till att väcka bevistalan varför antalet fall där bevistalan väcks förväntas öka.⁶ Motiven bakom ändringen är flera. I förarbetena framhävs de samhällseliga intressena att vid mycket allvarlig brottslighet klargöra skuldfrågan, att det införs tillräckligt ingripande åtgärder mot den skyldige och att berörda aktörer verkar för att barnet inte ska fortsätta med sin brottslighet.⁷ Ytterligare motiv är målsägandens intresse av brottsskadeersättning och känslan av upprättelse.⁸ Lagstiftaren hänvisar även till att en

---

¹ Se exempelvis El-Mochantaf, C, Expressen, 2023-09-29.

² Jareborg, N., Zila, J, 2022, s. 18f.

³ Ibid., s. 157.

⁴ Jfr Clevesköld, L, 2022, s. 18.

⁵ I prop. 2022/23:78 s. 34 och SOU 2022:1 s. 123f. redogörs för att det under den senaste tioårsperioden avgjorts sex mål om bevistalan. Sedan dess har ytterligare ett mål avgjorts i Lunds tingsrätt i augusti år 2023 (Lunds tingsrätts dom i mål B 6172–22 meddelad den 4 augusti 2023). Domen har även prövats i Hovrätten över Skåne och Blekinge (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 3332-23 meddelad den 23 oktober 2023).

⁶ Prop. 2022/23:78 s. 43.

⁷ Ibid., s. 34.

⁸ Ibid., s. 35.

domstolsprocess medför flertalet rättssäkerhetsgarantier och relevant underlag till socialtjänsten.⁹ Bland kritiken som förts emot lagändringen finns argument som att barnen kan riskera att fara illa av en rättsprocess och att det är ett led i ett bakomliggande mål att sänka straffmyndighetsåldern.¹⁰ Frågan om bevistalan synes vara komplex och vad som är bäst för barnet kan behöva vägas mot andra motstående intressen.

Samtidigt som lagstiftningsarbetet pågick beträffande utvidgningen av bevistalan tillsattes en utredning som ska utmyнна i ett förslag om ett nytt system liknande de ungdomskriminalitetsnämnder som infördes i Danmark år 2019.¹¹ Ungdomskriminalitetsnämnderna består av representanter från både rättsväsendet och kommunen vilka beslutar om individanpassade insatser för barn i åldrarna 10 – 17 år som misstänks eller dömts för allvarlig brottslighet.¹² I det svenska direktivet framgår att ett införande av ett sådant system ska syfta till att åstadkomma tydligare insatser från samhället när barn och unga hamnat i en kriminell bana och att samordna insatser från olika aktörer i samhället för att tidigt kunna stoppa och förebygga att dessa barn och unga fortsätter med kriminalitet.¹³ Kritiken som riktats emot införandet av ungdomskriminalitetsnämnder i Danmark liknar den kritik som riktats i Sverige gentemot utvidgningen till möjligheten att väcka bevistalan. Det handlar dels om brister i barnens rättssäkerhet, dels att de möjliggör repression och i praktiken sänker straffmyndighetsåldern.¹⁴

I takt med att kriminalpolitiken tenderar att gå mot en alltmer repressiv riktning beskrivs i litteraturen en förskjutning som innebär att hanteringen av unga lagöverträdare blir alltmer straffrättsligt inriktad.¹⁵ Det väcker frågor i förhållande till skälen för särbehandling av barn inom straffrätten och till barnkonventionens krav på att barn under straffmyndighetsåldern så långt som möjligt ska hanteras utanför det straffrättsliga systemet. Därav är det av intresse att undersöka huruvida lagändringen beträffande bevistalan och ett eventuellt införande av ungdomskriminalitetsnämnder i Sverige är ett led i utvecklingen mot en alltmer straffrättsligt inriktad hanteringsstrategi och vad det får för betydelse ur ett barnrättsligt perspektiv.

---

⁹ Ibid., s. 34f.

¹⁰ Se exempelvis flertalet intervjuer med advokater och forskare i Öster, U, 2022, s. 22 – 39.

¹¹ Dir. 2022:106.

¹² Ibid., s. 5.

¹³ Ibid., s. 1.

¹⁴ Se exempelvis Red Barnet, Børns Vilkår, Justitia, 2023 och Østergaard Larsen, B., Henriksen, A-K., Dyrvig Henriksen, T., Torbenfelt Bengtsson, T, 2023.

¹⁵ Se exempelvis Kaldal, A., Tärnfalk, M, 2017 och Lublin, A., Lainpelto, K, 2020.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med uppsatsen är att analysera Sveriges hantering av barn under straffmyndighetsåldern som misstänks för brott. Mer specifikt är syftet att undersöka huruvida de utökade möjligheterna till att väcka bevistalan och ett eventuellt införande av ungdomskriminalitetsnämnder bidrar till en alltmer straffrättslig hantering och vad det innebär ur ett barnrättsligt perspektiv. För att uppnå syftet kommer jag ta hjälp av följande frågeställningar:

- Vilka utvecklingstendenser går att avläsa i kriminalpolitiken beträffande samhällets åtgärder mot brottsmisstänkta barn?
- Vilka likheter har institutet bevistalan respektive de danska ungdomskriminalitetsnämnderna med det straffrättsliga förfarandet för straffmyndiga?
- Vad innebär de likheter som identifieras ur ett barnrättsligt perspektiv?

1.3 Metod och material

1.3.1 Rättsanalytisk metod

Den övergripande metoden i uppsatsen kan liknas vid det som Sandgren benämner som rättsanalytisk metod. En sådan metod syftar främst till att kritiskt granska rätten, men har även rättsdogmatiska inslag i bemärkelsen att fastställa gällande rätt.¹⁶ Metoden passar uppsatsens ändamål eftersom jag vill granska rätten kritiskt utifrån ett barnrättsligt perspektiv. De rättsdogmatiska inslagen behövs emellertid för att få kunskap om regleringen av bevistaleinstitutet i Sverige och ungdomskriminalitetsnämnderna i Danmark.

För att undersöka huruvida lagändringen beträffande bevistalan samt ett införande av ungdomskriminalitetsnämnder bidrar till en alltmer straffrättslig hantering av brottsmisstänkta barn kommer jag identifiera likheter som de respektive instituten har med det straffrättsliga förfarandet för straffmyndiga i Sverige. Det straffrättsliga förfarandet i Sverige används som referenspunkt eftersom det är hur ett införande av ungdomskriminalitetsnämnder skulle påverka den svenska hanteringen som är av intresse. I nuläget finns inget lagförslag om hur en ordning med ungdomskriminalitetsnämnder skulle kunna se ut i Sverige utan enbart ett kommittédirektiv och en pågående utredning. Den danska ordningen skulle självfallet inte

---

¹⁶ Sandgren, C, 2021, s. 54.

kunna appliceras rakt av utan behöva anpassas efter svensk lagstiftning, exempelvis efter institutet bevistalan. Genom att kasta en blick över den danska ordningen skapas dock möjlighet att belysa aspekter som kan vara relevanta vid ett övervägande om ett införande av ett liknande system. Därav utgör metoden inte enbart en kritisk granskning av gällande rätt utan även av vad rätten kan komma att bli.

För att kritiskt kunna granska vad de identifierade likheterna innebär ur ett barnrättsligt perspektiv kommer jag analysera dessa i förhållande till barnkonventionen.¹⁷ Vidare är det barnrättsliga perspektivet tvärvetenskapligt, vilket gör den rättsanalytiska metoden särskilt passande eftersom den ger utrymme för användning av källor utöver de allmänt accepterade.¹⁸ Å ena sidan kan modern rättsdogmatik tillåta kritiska argument och användning av annat material än de erkända rättskällorna för att berika analysen.¹⁹ Å andra sidan är den rättsanalytiska metoden något friare, öppnare för att ge värderingar spelrum och ger ännu större utrymme för olika typer av material varför den passar bättre för uppsatsens syfte.²⁰ Friheten ställer dock särskilda krav på källhantering varför jag vid värderingen av materialet använt ledorden *relevans*, *tillförlitlighet* och *auktoritet*, vilka Sandgren framhåller som centrala vid en sådan värdering.²¹

1.3.2 Material

De rättskällor jag främst kommer använda mig av för att beskriva regleringen kring bevistalan och de danska ungdomskriminalitetsnämnderna är lagtext och förarbeten. Även i Danmark har lagen högst auktoritet bland rättskällorna och förarbeten har en stark ställning som vägledande vid lagtolkningen varför dessa kommer användas vid redogörelsen för de danska ungdomskriminalitetsnämnderna.²²

I övrigt kommer empiriskt material berika analysen i form av kriminalstatistik, specialstudier av Brottsförebyggande rådet, utvärderingar från det danska Justitsministeriets Forskningskontor samt en rapport från organisationerna Red Barnet, Børns Vilkår och Justitia. Med tanke på den utmaning det ligger i att orientera sig i all kriminalstatistik och övriga

---

¹⁷ Se avsnitt 1.4 för en mer utförlig redogörelse av hur det barnrättsliga perspektivet använts.

¹⁸ Sandgren, C, 2021, s. 53f.

¹⁹ Kleineman, J, 2018, s. 40 och Sandgren, C, 2021, s. 52f.

²⁰ Sandgren, C, 2021, s. 54.

²¹ Ibid., s. 38f.

²² Edler von Eyben, 1991, s. 15–17.

specialstudier på området har jag i vissa fall använt mig av sekundärkällor där statistiken sammanställts och tolkats. Sekundärkällorna jag använt har relevans och är auktoritativa på området varför jag bedömt att de är tillförlitliga.²³ Även utländska studier om huruvida barns kontakt med rättsväsendet påverkar risken för återfall i brott kommer användas. Dessa har använts i brist på svenska studier och med medvetenhet om att resultaten inte är direkt applicerbara i en svensk kontext eftersom hanteringen av brottsmisstänkta barn i de respektive ländernas rättssystem kan skilja sig åt. Studierna är ändå värdefulla eftersom de kan ge indikationer på hur kontakter med rättsväsendet påverkar barn generellt.

Litteratur av rättsvetare och kriminologer används dels för att få en djupare förståelse för vissa principer och regler, dels för att deras tolkningar fördjupar analysen och för den framåt. Med tanke på att frågan om bevistalan och ungdomskriminalitetsnämnder för närvarande är aktuella i den kriminalpolitiska debatten kommer jag även lyfta exempel på argument som förekommer i densamma. Inläggen i uppsatsen utgör dock endast en bråkdel av alla uttalanden som gjorts på ämnet. De inlägg jag valt ut kommer från aktörer som har en relevant koppling till ämnet, såsom yrkesverksamma jurister, forskare och representanter från organisationer som syftar till att bevaka barns rättigheter.

På samma gång som bevistalan är ett diskuterat ämne har användningen av det varit sällsynt och det finns inte överflödigt med forskning på området, framför allt inte efter det att lagändringen trädde i kraft. Samma sak gäller avseende ungdomskriminalitetsnämnder eftersom systemet är nytt i den danska rättsordningen och eftersom det inte existerar i Sverige. Denna uppsats är tänkt att bli ett rättsvetenskapligt bidrag till detta relativt outforskade område.

---

²³ De sekundärkällor som åsyftas är framställningar av Felipe Estrada (professor i kriminologi vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet), Sven Granath (fil.dr i kriminologi och gästforskare vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet) och Stina Holmberg (docent i kriminologi och forsknings- och utredningsråd i Brottsförebyggande rådet).

1.4 Barnrättsligt perspektiv

Det barnrättsliga perspektivet, eller snarare barn(straff)rättsliga perspektivet²⁴, kommer genomsyra hela uppsatsen och fungera som måttstock för analysen i det sjätte kapitlet. Anledningen är att jag vill fokusera på barnet som misstänks för brott och dess egna legala relationer till samhället. Därav har uppsatsen både straffrättsliga, straffprocessrättsliga och barnrättsliga utgångspunkter.

Barnrättens källor är desamma som i annan rättsvetenskap, det vill säga lagar, förarbeten, praxis och doktrin.²⁵ Något utmärkande för barnrätten är dess internationella och tvärvetenskapliga karaktär.²⁶ Bland de internationella konventionerna utgör barnkonventionen en viktig rättskälla då den sätter barnet i egenskap av rättighetsbärare i centrum i varje beslut och åtgärd som rör barnet. De artiklar som är centrala för uppsatsen är artikel 3.1 om principen om barnets bästa och artikel 40 om en barnvänlig straffprocess. Allmänna kommentarer och rekommendationer från FN:s barnrättskommitté kommer används som vägledning för att förstå och tolka innebörden av artiklarna. Dessa uttalanden är inte i sig bindande för konventionsstaterna och ses därför inte som rättskällor, men har fått en stark ställning som vägledning för hur konventionen ska tolkas.²⁷ Barnrättsliga frågor inkluderar ofta kunskap från andra vetenskapsfält varför jag kommer ta del av forskning från exempelvis kriminologin och sociologin.²⁸

Att inta ett barnrättsligt perspektiv handlar inte om att hävda att barnets intresse alltid ska få företräde. Barnrätten handlar precis som andra rättsvetenskapliga områden om att hantera intressekonflikter där två eller flera intressen måste vägas mot varandra och inte att ensidigt främja det ena utan något som helst hänsynstagande till det andra.²⁹ Anpassat till uppsatsens ram kan exempelvis det brottsmisstänkta barnets intresse av att hanteras utanför det straffrättsliga systemet strida mot allmänhetens eller ett målsägandes intresse, men kan även kollidera med andra intressen eller rättigheter som barnet själv har. Med den barnstraffrättsliga

---

²⁴ Termen används av Petter Asp i Asp, P, 2014, s. 68.

²⁵ Schiratzki, J, 2019, s. 21f.

²⁶ Cederborg, A-C., Warnling-Nerep, W, 2014, s. 17.

²⁷ Prop. 2017/18:186 s. 83.

²⁸ Ibid., s. 17.

²⁹ Asp, P, 2014, s. 69.

linsen är förhoppningen, förutom att inta ett kritiskt förhållningssätt med utgångspunkt i barnkonventionen, att lyckas identifiera dessa intressekonflikter.

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen fokuserar på rättsliga åtgärder riktade mot barn under straffmyndighetsåldern som är misstänkta för brott. Hanteringen av unga lagöverträdare mellan 15–17 år kommer därav inte behandlas mer än då det är nödvändigt för att skapa en vidare förståelse för kriminalpolitiken och regleringen på området. För att underlätta läsningen och för att undvika att ständigt behöva markera att det är barn under straffmyndighetsåldern som avses kommer begreppet ”barn” avgränsas till att i första hand avse barn under 15 år.

Varför arbetet avgränsas till att enbart behandla bevistalan och ungdomskriminalitetsnämnder av alla åtgärder beträffande unga lagöverträdare är för att båda instituten just avser barn under straffmyndighetsåldern samtidigt som de mötts av liknande kritik i sina respektive länder. Ytterligare en anledning är att det av utrymmesskäl inte är möjligt att ta upp alla åtgärder. Därav kommer utredningar enligt 31 § LUL, som är en förutsättning för att väcka bevistalan, endast beröras översiktligt. Tvångsmedel riktade mot barn är också något som jag inte kommer behandla mer än att nämna en pågående utredning på området. Samma sak gäller direktivet om en sänkt straffmyndighetsålder.

Jag vill även betona att jag inom ramen för det barnrättsliga perspektivet kommer fokusera på barnet som potentiell gärningsperson och inte som målsägande även om det är vanligt att också målsäganden i dessa fall är ett barn och att detta givetvis också har rättigheter och intressen ur ett barnrättsligt perspektiv.

Avslutningsvis bör nämnas att många av de rättigheter som berörs i barnkonventionen även återfinns i andra internationella källor såsom Europakonventionen och EU-rättsliga dokument.³⁰ Av utrymmesskäl har jag valt att avgränsa mig till barnkonventionen.

---

³⁰ Se exempelvis Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/800/EU av den 11 maj 2016 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden.

1.6 Disposition

Efter inledningskapitlet fortsätter uppsatsen i *kapitel 2* med en kort redogörelse för de utvecklingstendenser som kan avläsas i kriminalpolitiken de senaste åren beträffande ungdomsbrottsligheten. Det är nödvändigt för att ge en bakgrundsförståelse till i vilket sammanhang lagförändringen beträffande bevistalan och kommittédirektivet beträffande ungdomskriminalitetsnämnder har uppstått. Vidare behövs bakgrundsförståelsen för att senare kunna analysera hur åtgärderna förhåller sig till utvecklingen. Därefter, i *kapitel 3*, kommer jag redogöra för hur bevistalan numera regleras och för motiven bakom lagändringen. I *kapitel 4* görs på ett liknande sätt en redogörelse för de danska ungdomskriminalitetsnämnderna och motiven bakom inrättandet. Därtill tas några resultat upp från utvärderingar av systemet för att bidra till förståelsen för hur det fungerar i praktiken och för att bidra med underlag till den efterföljande analysen.

Kapitel 5 utgör uppsatsens första analysdel där jag identifierar likheter mellan institutet bevistalan respektive de danska ungdomskriminalitetsnämnderna med det straffrättsliga förfarandet för straffmyndiga. I samma kapitel analyserar jag hur likheterna förhåller sig till de utvecklingstendenser som beskrivits i *kapitel 2*. Det leder sedan in till uppsatsens andra analysdel, *kapitel 6*, där jag analyserar innebörden av resultatet i det föregående kapitlet ur ett barnrättsligt perspektiv. Kapitlet inleds med en kort redogörelse för innebörden av artikel 3 och artikel 40 i barnkonventionen eftersom dessa tjänar som utgångspunkt för det barnrättsliga perspektivet i analysen. Här kommer även forskning presenteras avseende effekter som straffrättsliga ingripanden har på barn. Analysen kommer därav beröra innebörden av en straffrättslig hantering av brottsmisstänkta barn i allmänhet, men också med koppling till de enskilda instituten i synnerhet. Till sist sammanfattas uppsatsens slutsatser i *kapitel 7* där även några avslutande reflektioner framförs.

2. Utvecklingstendenser inom kriminalpolitiken

2.1 Utvecklingstendenser inom kriminalpolitiken

2.1.1 En alltmer repressiv kriminalpolitik

För att kunna analysera lagändringen avseende bevistalan och direktivet avseende ungdomskriminalitetsnämnder är det av vikt att ha en bakgrundsförståelse för i vilket sammanhang de uppstått. Avsikten med avsnittet är inte att ge en fullständig beskrivning av kriminalpolitikens historiska utveckling utan snarare att framhålla några betydelsefulla nedslag från de senaste åren och som kommit att prägla dagens kriminalpolitiska debatt vad gäller hanteringen av barn som misstänks för brott.

Sedan andra halvan av 2010-talet har problemet med gängbrottsligheten uppmärksammats alltmer och bidragit till att det straffrättsliga regelverket utvecklas i en hårdare och mer repressiv riktning, vilket visar sig i form av nykriminaliseringar och ett stort antal straffskärpningar.³¹ Problemet med grov brottslighet och den alltmer repressiva inriktningen gäller även unga lagöverträdare. Trots att forskning tyder på att den generella ungdomsbrottsligheten har minskat finns en mindre grupp ungdomar med kopplingar till kriminell gängmiljö som står för en ökning av grov våldsbrottslighet.³² Vad gäller just barn under 15 år finns ingen kriminalstatistik eller färsk specialstudie om antal anmälda brott som begås av åldersgruppen eller antalet barn som begår brotten.³³ I Brås rapport från 2014 redovisades emellertid att 10 600 polisanmälda brott avskrivits med beslutsgrunden ”misstänkt under 15 år” år 2012.³⁴

I en nyligen publicerad rapport från Brå, där en sammanställning gjorts av kriminalstatistik för åldrarna 15 – 20 år och av uttag från Åklagarmyndighetens statistik om barn under 15 år som misstänkts och utretts genom 31 § LUL, framgår att det skett en avsevärd ökning av misstankar om vapenbrott, narkotikaöverlåtelse, utpressning och bedrägerier under senare år för barn och unga under 18 år.³⁵ I rapporten undersökte Brå bland annat hur barnen involveras och utnyttjas av de äldre i kriminella nätverk. Rapporten visar att involveringen i de hierarkiskt styrda kriminella nätverken med tillgång till vapen och narkotika skiljer sig från delaktighet i

---

³¹ Bäcklund, A, 2022, s. 39.

³² Estrada, F, 2022, 68f. och Granath, S, 2022, s. 87f.

³³ Holmberg, S, 2022, s. 380.

³⁴ Brå 2014:20, s. 7. Siffran säger dock inget om antalet barn som misstänkts för brott.

³⁵ Brå 2023:13, s. 8.

kriminella ungdomsgång som oftast består av jämnåriga kompisar som begår brott tillsammans.³⁶ Oftast rekryteras barn i åldern 12 – 15 av ett något äldre barn i åldern 15 – 18 inom ramen för en distributionskedja med kontinuerlig nyrekrytering som en del utav affärsmodellen. Vidare framgår av rapporten att de yngsta direkt blir delaktiga i och utnyttjas för att begå grova brott då de är billig arbetskraft och kan utföra sysslor med störst risk att bli upptäckta samt bidra till nätverkets tillväxt i området.³⁷ Brå bedömer att barns utsatthet och delaktighet i kriminella nätverk är omfattande och att det både är en utmaning för rättsväsendet och ett stort samhällsproblem.³⁸ Att dessa barn både är offer och förövare bidrar till en komplexitet i på vilket sätt och i vilken roll myndigheter ska ingripa mot dem.

En trend i sättet att hantera ungdomsbrottsligheten har på senare tid varit att skärpa de straffrättsliga reaktionerna mot unga lagöverträdare, vilket det finns flertalet exempel på. Exempelvis har ungdomsreduktionen för unga i åldrarna 18–20 år delvis slopats.³⁹ Vidare kräver 30 kap. 5 § BrB inte längre särskilda skäl för att den nämnda åldersgruppen ska kunna dömas till fängelse och 29 kap. 7 § 2 st. BrB sätter inte längre upp något hinder för att döma en ungdom som fyllt 18 år vid brottstillfället till livstids fängelse. Däremot krävs numera enligt 32 kap. 1 § BrB särskilda skäl för att döma till de särskilda ungdomspåföljderna. För den något yngre åldersgruppen, 15 – 17 år, kan nämnas införandet den nya påföljden ungdomsövervakning år 2021.⁴⁰ Därtill föreslås i ett betänkande från augusti 2023 om frihetsberövande påföljder för minderåriga lagöverträdare, att Kriminalvården ska ta över ansvaret från Statens institutionsstyrelse för unga i åldrarna 15 – 17 som begår allvarliga brott.⁴¹

De nämnda skärpningarna gäller unga lagöverträdare från 15 år. I den kriminalpolitiska debatten hörs dock återkommande röster om att reaktionerna mot barn under denna ålder är för svaga och att straffmyndighetsåldern bör sänkas.⁴² Därtill infördes en reform av LUL år 2010 som bland annat innebar en utvidgad skyldighet för polisen att förhöra och utreda brott begångna av barn.⁴³ Det finns därmed tecken på att den repressiva inriktningen tenderar att spilla över på de allra yngsta lagöverträdarna som ännu inte uppnått straffmyndighetsåldern.

---

³⁶ Ibid., s. 6.

³⁷ Ibid., s. 6f.

³⁸ Ibid., s. 8f.

³⁹ Se 29 kap. 7 § 3 st. BrB.

⁴⁰ Se 32 kap. 3a § BrB.

⁴¹ SOU 2023:44 s. 17 – 22.

⁴² Holmberg, S, 2023, s. 381.

⁴³ Prop. 2009/10:105.

Att det är i denna kontext lagändringen beträffande bevistalan och kommittédirektivet avseende ungdomskriminalitetsnämnder har uppstått, menar jag är viktigt att ha med sig vid en analys av de respektive instituten.

2.1.2 Pågående statliga utredningar

Att regleringen av bevistalan precis ändrats och att det finns flera pågående statliga utredningar vad gäller samhällets reaktioner mot de allra yngsta lagöverträdarna ger uttryck för att dagens system inte anses tillfredsställande och att det finns en vilja att förändra det.

Den utredningen som är av störst betydelse för uppsatsen tillsattes i juli 2022 av den dåvarande socialdemokratiska regeringen och syftar till att analysera det danska institutet ungdomskriminalitetsnämnder och att föreslå ett införande av en liknande ordning.⁴⁴ Syftet med ett sådant system ska vara att åstadkomma tydligare insatser från samhället när barn och unga hamnat i en kriminell bana och att samordna insatser från olika aktörer i samhället för att tidigt kunna stoppa och förebygga att dessa barn och unga fortsätter med kriminalitet.⁴⁵ I utredningsarbetets alla delar ska barnkonventionen beaktas.⁴⁶ I uppdraget ingår även att utreda hur en sådan ordning i så fall skulle förhålla sig till det befintliga regelverket vad gäller *lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*, bevistalan och det övriga regelverket för unga lagöverträdare. Utredaren skulle från början ha fram till augusti 2024 på sig att redovisa uppdraget.⁴⁷ I februari 2023 kom dock ett tilläggsdirektiv som tillsattes av den nuvarande regeringen bestående av Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna med stöd av Sverigedemokraterna.⁴⁸ I direktivet beslutar regeringen att förkorta tiden för utredningen som i stället ska redovisas i mars 2024. Det finns därmed inget lagförslag ännu. Med hänsyn till det breda politiska intresset och att uppdraget syftar till att ge förslag på en sådan ordning är det tänkbart att ett lagförslag kan komma att utformas framöver.

En parallellt pågående utredning syftar bland annat till att överväga, och om det är lämpligt, lämna förslag till en sänkt straffmyndighetsålder.⁴⁹ Att en sådan utredning skulle tillsättas utlovades i Tidöavtalet som är en överenskommelse från 2022 mellan de nuvarande

---

⁴⁴ Dir. 2022:106.

⁴⁵ Ibid., s. 1.

⁴⁶ Ibid., s. 10.

⁴⁷ Ibid., s. 11.

⁴⁸ Dir. 2023:26.

⁴⁹ Dir.2023:112.

regeringspartierna och Sverigedemokraterna.⁵⁰ Den absoluta 15-årsgränsen för straffbarhet har varit densamma i över 120 år allt sedan den infördes år 1902.⁵¹ Regeringen menar att samhället förändrats framförallt genom att barn utnyttjas av kriminella gäng för att begå grova våldsbrott och att samhällets reaktion behöver anpassas efter det för att markeringen från samhällets sida ska vara tillräcklig.⁵² En sänkning skulle kunna bryta mönstret av gängens rekrytering och skulle möjliggöra att rätt åtgärder sätts in tidigare, vilket kan få barnet att bryta med en kriminell bana.⁵³

I Europa är den vanligaste straffmyndighetsåldern 14 år.⁵⁴ Även om det enligt barnkonventionen är upp till varje konventionsstat att själva fastställa åldersgränsen för straffbarhet anser barnrättskommittén att den som lägst bör vara 14 år, men helst högre än så.⁵⁵ Barnrättskommittén, som har i uppgift att övervaka efterlevnaden av konventionen och som nyligen granskat hur väl Sverige lever upp till den, har uttryckt djup oro över de skärpta reglerna vad gäller barn inom svensk kriminalpolitik och avråder Sverige från att sänka straffmyndighetsåldern.⁵⁶ Regeringen bemöter barnrättskommitténs rekommendation i sitt kommittédirektiv med påpekandet att den inte är rättsligt bindande, att straffmyndighetsåldern i Europa varierar och att den svenska straffmyndighetsåldern bör anpassas till svenska förhållanden.⁵⁷ Regeringen är även tydlig med att önskan om en sänkning inte är ny utan har framförts i flera motioner tidigare, vilka dock har blivit avstyrkta av riksdagen då den nuvarande straffmyndighetsåldern ansetts väl avvägd.⁵⁸ På samma gång anges i direktivet att utredarens arbete ska präglas av ett barn- och ungdomsperspektiv och förslagen som lämnas ska vara proportionerliga i enlighet med barnkonventionen. Utredaren har att redovisa uppdraget i januari år 2025.

Ytterligare en pågående utredning som kort bör nämnas och som ska redovisas i december 2024, inkluderar uppdraget att föreslå hur brottsbekämpande myndigheter ska ges bättre förutsättningar att använda hemliga tvångsmedel och andra tvångsmedel mot barn under 15 år.⁵⁹

---

⁵⁰ Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna, Sverigedemokraterna, 2022, s. 22.

⁵¹ Bäcklund, A, 2022, s. 28.

⁵² Direktiv 2023:112, s. 6f.

⁵³ Ibid., s.7.

⁵⁴ Holmberg, S, 2022, s. 380.

⁵⁵ Artikel 40.3 barnkonventionen.

⁵⁶ Se artikel 43 barnkonventionen och barnrättskommitténs rekommendation CRC/C/SWE/CO/6–7 den 7 mars 2023.

⁵⁷ Dir 2023:112, s. 6.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Dir. 2023:102, s. 1.

2.1.3 Inspiration från Danmark

En annan trend som går att avläsa inom svensk kriminalpolitik är att den inspireras alltmer av Danmark. Grannlandet har kommit att betraktas som ett framgångsland vad gäller dess åtgärder för att bekämpa gängkriminalitet.⁶⁰ I Tidöavtalet är den danska inspirationskällan särskilt tydlig. Där framgår exempelvis att partierna vill införa vistelseförbud utifrån en dansk modell, en straffskärpningsgrund efter en dansk förebild som innebär dubbla straff för gängkriminella, samt påskynda utredningen om ett införande av ungdomskriminalitetsnämnder som nyligen inrättats i Danmark.⁶¹ I kommittédirektivet avseende ungdomskriminalitetsnämnder anförde regeringen att utvecklingen av ungdomsbrottsligheten i Sverige liknar situationen i Danmark och att det är angeläget att dra lärdom av Danmarks nya sätt att samverka på för att stärka det brottförebyggande arbetet.⁶² Till saken hör att både Sverige och Danmark ingår i den nordiska modellen som bland annat innebär att de respektive länderna inte har något separat ungdomsrättssystem, med exempelvis ungdomsdomstolar för barn och unga.⁶³ I stället integreras straffrättslig reglering avseende unga lagöverträdare i det allmänna straffrättsystemet. Likheter i rättssystemen kan tänkas möjliggöra införanden av varandras lösningar.

Med tanke på att svenska politiker tenderar att inspireras av dansk kriminalpolitik är det föga förvånande att även de danska ungdomskriminalitetsnämnderna är av intresse. Från forskarhåll har det dock riktats varningsflaggor mot att importera danska lösningar utan att även titta på Danmarks socialrättsliga lagstiftning och utan att först invänta kunskap om deras effekter.⁶⁴

2.2 Förskjutning från en socialrättslig till en alltmer straffrättslig hantering

2.2.1 Särbehandling av barn i straffrätten

För att kunna analysera hanteringen av brottsmisstänkta barn i Sverige är det av vikt att ha förståelse för på vilka sätt och varför brottsmisstänkta barn särbehandlas inom det straffrättsliga systemet i förhållande till vuxna. Särbehandlingen kommer främst till uttryck genom bestämmelsen i 1 kap. 6 § BrB som stadgar att den som varit under 15 år vid tillfället för brottet

---

⁶⁰ Jfr Sausdal, D, 2023.

⁶¹ Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna, Sverigedemokraterna, 2022, s. 20 och 27. Se de två nya straffskärpningsgrunderna 29 kap. 2 § 3 p. och 29 kap. 2a § BrB, som trädde i kraft den 1 juli 2023.

⁶² Dir. 2022:106, s. 6f.

⁶³ Fornes, I., Storgaard, A, 2022, s. 134.

⁶⁴ Se exempelvis Sausdal, D, 2023 och Anderberg, A, 2023.

inte får dömas till påföljd. Det innebär förvisso att barn, precis som vuxna, i juridisk mening kan begå brott i Sverige, men att barnen varken åtalas eller straffas.⁶⁵ Särbehandlingen motiveras av hänsyn till barnets ännu outvecklade ansvarsförmåga och en större sanktionskänslighet jämfört med vuxna.⁶⁶ Barns mognadsprocess pågår ända fram tills 20 – 30 års åldern och det är under denna långa process som barnet utvecklar empati, rättsmetvetenhet, självkontroll och lär sig att stå emot grupstryck.⁶⁷ Visserligen kan barns mognadsprocess ta olika lång tid, men för att undvika komplicerade bedömningar av enskilda barns ansvarsförmåga utgör 15 år en absolut gräns.⁶⁸ Vidare är barn mer känsliga för bestraffning, vilket hör samman med att bestraffningen kan störa deras utvecklings- och inlärningsprocess. Därmed finns risker med att använda alltför repressiva åtgärder som kan rubba denna process. Omvänt kan man uttrycka det som Jareborg och Zila gör: ”Det är genom behandlingen av barn och unga som man har de ’bästa’ möjligheterna att skapa karriärbrottslingar och socialt utslagna människor.”⁶⁹

Ett annat motiv till särbehandlingen är att unga behöver större tolerans för beteenden som ingår i mognadsprocessen såsom att frigöra sig från sina föräldrar, experimentera och testa gränser samt till viss del göra dumheter.⁷⁰ Till saken hör att de flesta barn som begår brott tappar intresset för det allteftersom mognadsprocessen sker och kan på så sätt självläka.

Sammantaget finns skäl att särbehandla barn i förhållande till vuxna på så sätt att de allra yngsta inte ska ådömas något straff alls samtidigt som unga över denna ålder ska få anpassade sanktioner.

2.2.2 Förskjutning från socialrätt till straffrätt

Med anledning av att barn bör särbehandlas från det straffrättsliga systemet är det i första hand sociala myndigheter som ansvarar för samhällets åtgärder mot barn som misstänks för brott. De anses ha bättre förutsättningar att se till att barnet får det stöd och den vård som behövs för att barnet ska återanpassas i samhället.⁷¹ Det har sitt ursprung i en socialrättslig behandlingstanke

---

⁶⁵ Sveriges system är unikt, tillsammans med några delstater i USA och Grönland, då de flesta länder har ett krav på tillräknelighet som innebär att endast personer med ansvarsförmåga kan begå brott, Jareborg, N., Zila, J, 2022, s. 18f.

⁶⁶ Jareborg, N., Zila, J, 2022, s. 157f.

⁶⁷ Ibid. s. 157.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid., s. 157f.

⁷⁰ Ibid., s. 158.

⁷¹ Kaldal, A., Tärnfalk, M, 2017, s. 247.

som är framåtblickande och fokuserar på vårdbehov och utveckling.⁷² Samtidigt åligger det rättsväsendet, det vill säga polis, åklagare och domstol, att upprätthålla de värden som skyddas i straffrätten.⁷³ Till skillnad från behandlingstanken är det straffrättsliga tänkandet bakåtblickande, ansvarsutkrävande och har mer fokus på straffvärde och att reaktionen ska stå i proportion till brottets allvar.⁷⁴

I samhällets hantering av unga lagöverträdare existerar de socialrättsliga och straffrättsliga principerna, strategierna, linjerna eller tankegångarna, beroende på hur man vill benämna dem, parallellt med varandra. Jag har valt att använda samma benämning som Lublin och Lainpelto gör, det vill säga den socialrättsliga hanteringsstrategin kontra den straffrättsliga hanteringsstrategin.⁷⁵ Samtidigt som båda strategierna kan sägas ha ett gemensamt mål om att bekämpa barn och ungas brottslighet, finns en viss spänning mellan dem och de är svåra att förena med varandra med tanke på att de medför olika syn på vilka åtgärder som bör vidtas då barnet begått ett brott.⁷⁶ Från forskarhåll talas om att det skett en förskjutning i detta spänningsförhållande under de senaste decennierna då hanteringen präglas av allt fler straffrättsliga inslag.⁷⁷

En tänkbar orsak till förskjutningen kan vara den som Lublin och Lainpelto framhåller, att samhället ställer högre krav på kraftigare åtgärder mot barn- och ungdomskriminaliteten.⁷⁸ Det hör samman med att allmänhetens upplevelse av en ökad brottslighet spelar stor roll för rättsväsendets förtroende, känslan av otrygghet och synen på straff, oavsett hur den faktiska brottsligheten ser ut.⁷⁹ Att bemöta oron med en repressiv kriminalpolitik kan därför vara ett sätt för politikerna att få förtroende från allmänheten och vinna ytterligare politisk makt. Det går i linje med de populistiska tendenserna inom kriminalpolitiken som Martinsson belyser i form av att politiker legitimerar repressiva åtgärder genom att anspela på att det är vad som efterfrågas av allmänheten.⁸⁰ Det kanske tydligaste exemplet är när partiföreträdare i samband med att enskilda uppmärksammade brott begåtts reagerar instinktivt och går ut i media och

---

⁷² Ibid., s. 239f.

⁷³ Clevesköld, L, 2022, s. 18.

⁷⁴ Holmberg, S, 2022, s. 383 och Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 358.

⁷⁵ Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 358.

⁷⁶ Holmberg, S, 2022, s. 383 och Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 358.

⁷⁷ Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 358. Se även liknande resonemang i Holmberg, S, 2022, s. 382. Se även Kaldal, A., Tärnfalk, M. som hävdar att samhällets åtgärder mot unga lagöverträdare består av gråzoner, vilket medför svårigheter i att skilja på vad som är vård, behandling eller straffande interventioner, s. 255f.

⁷⁸ Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 358.

⁷⁹ Se Estrada, 2022, s. 36.

⁸⁰ Martinsson, D, 2022, s. 255 – 258.

förespråkar en repressiv straffrätt utan att det nödvändigtvis behöver vara en del utav ett partiprogram.⁸¹ Asp, Ulväng och Jareborg är inne på en liknande linje och anför att trenden under de senaste årtiondena med en offensiv kriminalpolitik har dykt upp över hela västvärlden och att införandet av sådana lagstiftningar riskerar att bli symboliskt, att de införs för att lugna allmänhetens oro och vinna politisk makt genom att staten visar sig handlingskraftig.⁸² De anför vidare att det kan vara problematiskt eftersom det av erfarenhet är lättare att lägga till, exempelvis kriminalisera eller införa straffskärpningar, än att ta bort, exempelvis avkriminalisera eller sänka straffskalor.⁸³

Delvis kan förskjutningen tänkas höra samman med att samhällets syn på barn har förändrats. Tidigare internationella deklARATIONER om barns rättigheter, såsom GenèveklARATIONEN som antogs av Nationernas Förbund år 1924, hade en inriktning som gick ut på att barnet var ett passivt skyddsobjekt som var mottagare av vuxnas välgärningar.⁸⁴ Synen på barnen har dock till stor del förändrats på så sätt att de numera även ses som självständiga individer, som rättighetsbärare som kan göra anspråk på sina rättigheter i förhållande till sina föräldrar och staten.⁸⁵ Tanken bygger på att barn inte måste bli något för att mötas med respekt utan är fullvärdiga människor där de är, här och nu.⁸⁶ Som ett led i den förändrade synen på barn som självständiga individer förväntas barnen även i större utsträckning vara kapabla att ta ansvar över sin situation och sina handlingar.⁸⁷

Kaldal och Tärnfalk kallar utvecklingen för en ansvarighetsgörandestrategi och framhäver att det är svårt att veta huruvida den är bra för ett barn då den kan leda till olika konsekvenser för barnet beroende på i vilket sammanhang den uppstår.⁸⁸ För att spinna vidare på författarnas resonemang kan ansvarighetsgörandet i ett straffrättsligt sammanhang tänkas medföra att barnet passar bättre in i den normalitetstanke som det straffrättsliga systemet är uppbyggt på, en standardindivid med någorlunda normal fattnings- och ansvarsförmåga.⁸⁹ Att barnen ses som självständiga individer torde dock inte innebära att de går att jämställa med standardindividen. Trots att de är självständiga individer är de fortfarande i behov av vuxnas skydd, omsorg och

---

⁸¹ Ibid., s. 257f.

⁸² Asp, P., Ulväng, M., Jareborg, N, 2013, s. 56.

⁸³ Ibid., s. 21.

⁸⁴ Lindkvist, L, 2022, s. 31.

⁸⁵ Ibid., 2022, s.35 och Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 358f.

⁸⁶ Lindkvist, L, 2022, s. 119.

⁸⁷ Lublin, A, Lainpelto, K, 2020, s. 358f. och Kaldal, A., Tärnfalk, M, 2017, s. 256f.

⁸⁸ Kaldal, A., Tärnfalk, M, 2017, s. 257.

⁸⁹ Se Asps beskrivning av normalitetstanken och standardindividen i Asp, P, 2014, s. 71.

ledning. När dessa synsätt samspekar kan alltså barnen betraktas som skyddsobjekt och ansvariga på samma gång. Som Bennet hävdar behöver det faktum att barn ska tas på allvar och förväntas kunna göra moraliska avvägningar och ställas till svars när de bryter mot samhällets normer inte betyda att de ska omfattas av straffansvar.⁹⁰

Ett annat perspektiv är att det inte är en förändring av synen på barns ansvarsförmåga som bidragit till förskjutningen utan snarare att frågan om barnens ansvarsförmåga får mindre fokus. Bennet belyser en tendens inom rättsutvecklingen vad gäller unga lagöverträdare att frågan om huruvida barn har den ansvarsförmåga som krävs för att straffas får underordnad betydelse i förhållande till samhällets intresse av att markera och sätta in tillräckliga reaktioner mot den allvarliga brottsligheten.⁹¹ Det perspektivet kommer exempelvis till uttryck i direktivet om en sänkt straffmyndighetsålder där behovet av starkare reaktioner inte motiveras av att barn idag är mer mogna och har en förbättrad ansvarsförmåga än förut utan snarare behovet av att markera mot och bekämpa brottsligheten.⁹²

Sammantaget kan det konstaterats att det hittills skett en förskjutning i spänningsförhållandet mellan den socialrättsliga och straffrättsliga hanteringsstrategin och att det kan tänkas bero på den alltmer repressivt inriktade kriminalpolitiken och den förändrade samhälleliga synen på barn alternativt att frågan om barns ansvarsförmåga fått mindre fokus. Konstaterandet har betydelse för att kunna analysera hur lagändringen beträffande bevistalan och ett eventuellt införande av ungdomskriminalitetsnämnder förhåller sig till förskjutningen.

---

⁹⁰ Bennet, T, 2022, s. 77.

⁹¹ Ibid., s. 77.

⁹² Se Dir. 2023: 112.

3. Bevistalan

3.1 Redogörelse för regleringen

3.1.1 Vägen till bevistalan

Institutet bevistalan är unikt för den svenska rättsordningen och infördes i Sverige år 1965.⁹³ Som inledningsvis framgått har bevistalan varit sällsynt förekommande och endast skett i sju fall sedan år 2015.⁹⁴ För att få en förståelse för vad bevistalan innebär och hur det numera regleras efter lagändringen den 1 juli 2023 kommer jag i korthet redogöra för regleringen av bevistalan samt motiven bakom förändringarna.

Eftersom det är kommunen i form av socialnämnd och socialtjänst som har det primära ansvaret för ingripanden mot barn som begår brott och eftersom barnet inte kan dömas till påföljd väcks inget åtal varför någon förundersökning mot barnet inte heller inleds.⁹⁵ Om brottet varit allvarligt kan det dock behövas att en polisiär utredning klarlägger omständigheterna kring brottet, dels för att utredningen kan ha betydelse för att socialtjänsten ska kunna sätta in ändamålsenliga insatser, dels för att det kan vara nödvändigt för att exempelvis fastställa dödsorsak, underlätta försäkringsfrågor eller avskrika misstankar mot barn som felaktigt pekats ut som misstänkta.⁹⁶ En utredning kan i sådant fall göras utifrån 31 § LUL. Kortfattat innehåller bestämmelsen en presumtionsregel som innebär att en utredning *ska* inledas om ett barn under 15 år misstänks för ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och om inte särskilda skäl talar emot det, 31 § 1 st. LUL. Även om presumtionsregeln inte uppfylls kan en utredning inledas om socialnämnden anser att det behövs för dess bedömning av sociala insatser till barnet, 31 § 2 st. LUL. Till sist finns möjlighet enligt 31 § 3 st. LUL att inleda utredning om det behövs för att klarlägga om någon över 15 år varit delaktig i brottet, om det behövs för att efterforska gods eller om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.⁹⁷ När utredningen har slutförts läggs den ned och lämnas i enlighet med 37 § LUL över till socialnämnden.

---

⁹³ Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 369.

⁹⁴ Se not 5.

⁹⁵ Clevesköld, L, 2022, s. 68.

⁹⁶ Ibid., s. 68f.

⁹⁷ Den 1 juli 2023 ändrades lydelsen i tredje styckets tredje punkt från att utredning får inledas om det är av *särskild* betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse, till att utredning får inledas om det är *påkallat* med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Syftet med ändringen var att regeln skulle få en mindre restriktiv utformning, se prop. 2022/23:78 s. 19.

Om barnet efter den avslutade utredningen misstänks för mycket allvarlig brottslighet stadgar 38 § LUL en möjlighet att väcka bevistalan gentemot barnet, vilket innebär att skuldfrågan prövas i domstol utan att någon påföljd döms ut. Själva förhandlingen sker regelmässigt inom stängda dörrar i tingsrättens rättssalar och avgörandet sker genom dom.⁹⁸ I övrigt gäller bestämmelserna om allmänt åtal för brott, för vilket det är förskrivet fängelse i mer än ett år, 38b § 2 st. LUL.

Det bör kort nämnas att det finns möjlighet att använda ett medlingsförfarande enligt *lag (2002:445) om medling med anledning av brott* (medlingslagen) även då barnet är under straffmyndighetsåldern. Det anses lämpligt för barn eftersom det inte kräver att ett brottmålsförfarande skett och eftersom det har ett rehabiliterande syfte.⁹⁹ Det förutsätter dock att barnet har den ålder och mognad som krävs för att förstå vad medlingen går ut på varför det ska föreligga synnerliga skäl för att det ska kunna användas för barn under 12 år, 5 § 2 st. medlingslagen. Eftersom det också krävs att gärningspersonen erkänt brottet och då medling kan anses direkt olämpligt vid allvarliga våldsbrott eller sexualbrott på så sätt att det blir en kränkning för brottsoffret, lär medling sällan vara lämpligt i de fall brottsligheten är så pass allvarlig att en bevistalan övervägs.¹⁰⁰

3.1.2 Förutsättningarna för att väcka bevistalan

I 38 § LUL stadgas förutsättningarna för när bevistalan är aktuellt. Av 38 § 1 st. 1 p. och 3 p. följer att en utredning enligt 31 § LUL ska ha gjorts och brottet ska ha begåtts innan barnet fyllt 15 år. Till skillnad från den tidigare regleringen som stadgade att bevistalan *fick* väckas om det krävdes ur allmän synpunkt, finns numera en presumtionsregel i 38 § 1 st. 2p. LUL som innebär att åklagaren *ska* väcka bevistalan om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år.¹⁰¹ Detta gäller även de osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling. Presumtionsregeln förväntas bidra till tydlighet angående när bevistalan ska väckas och en mer enhetlig rättstillämpning.¹⁰²

Även om straffvärdet inte uppfyller kraven för presumtionsregeln så föreskrivs i 38 § 2 st. LUL att en bevistalan *får* väckas om det finns synnerliga skäl som talar för det. Lagstiftaren

---

⁹⁸ Clevesköld, L, 2022, s. 92.

⁹⁹ Ibid., s. 51 och s. 57.

¹⁰⁰ Jfr *ibid.*, s. 50.

¹⁰¹ Jämför den tidigare bestämmelsen med den nya i prop. 2022/23:78 s. 12.

¹⁰² Prop. 2022/23:78 s. 36.

framhåller att det skulle kunna röra sig om fall då brottet innefattat särskilt försvårande omständigheter som exempelvis kränkning mot målsägande eller om brottet utgjort ett led i organiserad brottslighet.¹⁰³ Ytterligare situationer skulle kunna vara då barnet begått flera allvarliga brott som inte var för sig, men sammantaget uppgår till ett mycket högt straffvärde. Även vid brott som har en vid straffskala såsom grovt sabotage mot blåljusverksamhet kan det bli aktuellt.¹⁰⁴ Eftersom processen kan vara påfrestande för barnet ska möjligheten att väcka bevistalan på denna grund tillämpas restriktivt.¹⁰⁵

Som ett slags skyddsnät stadgar 38 § 3 st. LUL att en bevistalan inte får väckas om särskilda omständigheter talar emot det. De situationer som exemplifieras i förarbetena är om det skulle strida mot barnets bästa, till exempel på grund av mycket låg ålder eller svåra intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller om det förflutit mycket lång tid sedan brottet begicks.¹⁰⁶ En bedömning ska göras i det enskilda fallet och ju allvarliga brottsligheten är, desto mindre utrymme ges att ta hänsyn till de särskilda omständigheterna.¹⁰⁷ Det bör noteras att det inte finns någon lägsta åldersgräns för att bli föremål för bevistalan. I propositionen hävdas att det är önskvärt att möjligheten att väcka bevistalan fortfarande finns när det är tal om yngre barn.¹⁰⁸ Samtidigt påminns om att bevistalan i de flesta fall kommer bli aktuellt för barn som närmar sig straffmyndighetsåldern då det är ovanligt att barn under 12 år misstänks för mycket allvarlig brottslighet.

Tidigare har det inte funnits något uttryckligt krav på styrkan av bevisläget varför det inte varit helt uteslutet att väcka bevistalan trots att bevisningen ansetts svagare motsvarande vad som krävs för att väcka åtal. En sådan ordning ansågs i den statliga utredningen som otillfredsställande.¹⁰⁹ Nu stadgas uttryckligen i 38 § 1 st. 4 p. LUL att åklagaren endast ska väcka bevistalan om det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om barnet varit straffmyndigt. Bevisläget ska därmed vara av sådan styrka att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom.

---

¹⁰³ Ibid., s. 74.

¹⁰⁴ Ibid., s. 73f.

¹⁰⁵ Ibid., s. 38.

¹⁰⁶ Ibid., s. 74.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid., s. 38f.

¹⁰⁹ SOU 2022:1 s. 132f.

3.1.3 Initiativrätten

Även vem som får ta initiativ till att väcka bevistalan har förändrats. Tidigare krävdes att socialnämnden, Socialstyrelsen eller en vårdnadshavare begärde att en bevistalan skulle väckas för att åklagaren skulle få en sådan möjlighet. Nu kan åklagaren, eller i vissa fall *ska*, åklagaren väcka en sådan talan på eget initiativ.¹¹⁰ Samtidigt som en självständig initiativrätt för åklagare har tillkommit, så har den tidigare rätten för vårdnadshavare att till åklagaren framställa en begäran om bevistalan tagits bort. Det motiveras med att vårdnadshavarens intresse av att rentvå barnet från misstankar ändå inte kommer vara avgörande för om åklagaren väcker bevistalan eftersom åklagaren endast får väcka bevistalan om det finns tillräcklig bevisning för barnets skuld.¹¹¹ Även om den lagstadgade rätten tagits bort finns alltså fortfarande möjlighet för vårdnadshavaren, nu när åklagaren fått självständig initiativrätt, att vända sig direkt till åklagaren med önskan om att bevistalan ska väckas. Samma möjlighet finns för det misstänkta barnet eller vem som helst annan.¹¹² En lagstadgad rätt att göra en framställning hos åklagaren finns alltså fortfarande i 38a § LUL för socialnämnden och Inspektionen för vård och omsorg.¹¹³

3.2 Motiven bakom lagändringen

Det ursprungliga syftet med bevistalan när det infördes var att det skulle vara ett medel för barnavårdsorganen att erhålla relevant underlag för att kunna bedöma barnets behov av insatser.¹¹⁴ I den statliga offentliga utredningen från 2022 argumenteras för att samhällsutvecklingen kan medföra ett behov av att denna funktion utvidgas till att tillgodose fler ändamål anpassade efter dagens behov.¹¹⁵ Att det finns flera intressen att ta hänsyn till när barn har begått allvarliga brott och att bevistalan är ett sätt att tillgodose dessa intressen är något som lagstiftaren sedan i propositionen anger är anledningen till att fler barn ska prövas i domstol.¹¹⁶ Det framhävs att det vid mycket allvarlig brottslighet finns ett samhälleligt intresse av att klargöra skuldfrågan, att det införs tillräckligt ingripande åtgärder mot den skyldige och att berörda aktörer verkar för att barnet inte ska fortsätta med sin brottslighet.

---

¹¹⁰ Jämför den tidiga lydelsen av 38 § LUL med den nya i prop. 2022/23:78 s. 12f.

¹¹¹ Prop. 2022/23:78 s. 43.

¹¹² Ibid., s. 41.

¹¹³ Att Inspektionen för vård och omsorg tilldelats lagstadgad framställningsrätt beror på att den sedan år 2013 tagit över ansvaret som tillsynsmyndighet för socialtjänstens verksamhet från Socialstyrelsen, se 13 kap. 1 § *Socialtjänstlag (2001:453)* och prop. 2022/23:78 s. 42.

¹¹⁴ Prop. 1964:10 s. 166.

¹¹⁵ SOU 2022:1 s. 127.

¹¹⁶ Prop. 2022/23:78 s. 34.

I utredningen framhävs vidare att avsaknaden av underlag i skuldfrågan kan medföra svårigheter för målsäganden, som också ofta är en ung person i de fallen där bevistalan är aktuellt, att få ut brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten.¹¹⁷ Därav anses bevistalan även tillgodose målsägandens intresse av brottsskadeersättning och kan även bidra till en känsla av upprättelse.¹¹⁸

Lagstiftaren hänvisar även till att det kan förbättra socialtjänstens möjlighet att vidta relevanta insatser för barnet och till de positiva rättssäkerhetsgarantierna som följer av domstolsprocessen.¹¹⁹ Som ovan nämnt är den vanligaste gången när barn misstänks för allvarlig brottslighet att polisen gör en utredning som sedan läggs ned och lämnas över till socialtjänsten. Lagstiftaren menar att det vid misstanke om allvarlig brottslighet finns risk vid en sådan nedläggning att barnet utpekats som gärningsperson i myndigheters och allmänhetens ögon trots att bevisläget inte hade ansetts tillräckligt för en fällande dom om det prövats i domstol.¹²⁰ Lagändringen anses därmed väl förenlig med artikel 40 i barnkonventionen som bland annat ställer krav på att tillgodose oskuldspresumtionen.¹²¹ Samtidigt skrivs i utredningen att en domstolsprocess kan innebära en stor påfrestning för barnet som kan vara svårt att hantera, särskilt med tanke på den uppmärksamhet processen kan dra till sig.¹²²

Lagändringen vilade därför på en avvägning av de argument som talade för respektive emot i vilken lagstiftaren kom fram till att övervägande skäl talar för en utvidgning av regleringen.¹²³ Därtill hävdas att det faktum att man tar hänsyn till fler intressen i sig inte behöver betyda att barnets intresse och omsorg förbises.¹²⁴ Tanken är fortfarande att det endast handlar om fall med mycket allvarlig brottslighet och att den absoluta merparten av brott inte ska komma att prövas i domstol varför regeringen menar ligger att det i linje med barnkonventionen.¹²⁵ Även om bevistaleprocessen liknar ett straffrättsligt förfarande anges i förarbetena att det varken innebär att straffmyndighetsåldern sänks eller att viss repression görs möjlig mot barn under 15 år.¹²⁶

---

¹¹⁷ SOU 2022:1 s. 128.

¹¹⁸ Prop. 2022/23:78 s. 35.

¹¹⁹ Ibid., s. 34f.

¹²⁰ Ibid., s. 34f. och 37.

¹²¹ SOU 2022:1 s. 308.

¹²² SOU 2022:1 s. 129.

¹²³ Prop. 2022/23:78 s. 35.

¹²⁴ Ibid., s. 41.

¹²⁵ Ibid., s. 35.

¹²⁶ Ibid.

4. Ungdomskriminalitetsnämnder

4.1 Motiven bakom införandet

De danska ungdomskriminalitetsnämnderna infördes år 2019 som ett led i en bred politisk överenskommelse om att reformera insatserna mot ungdomsbrottslighet.¹²⁷ I förarbetena till vad som kom att bli *Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (LOV nr 1705 af 27/12/2018)* (UKL), nämns att ungdomsbrottsligheten i Danmark vad gäller barn i åldrarna 10 – 17 år har mer än halverats de senaste tio åren.¹²⁸ Den danska regeringen menade dock att det fortfarande finns en grupp som begår grova brott och som står för en oproportionerligt stor andel av den totala ungdomsbrottsligheten. Samtidigt hade socialtjänsten i Danmark fått omfattande kritik för att vara för passiva och långsamma i deras brottsförebyggande arbete och insatser med anledning av barns kriminalitet.¹²⁹ För att få denna grupp barn, som regeringen kommit att kalla den *hårde kerne* ut ur kriminalitet och tillbaka in i samhället ansågs det behövas en holistisk insats med inslag från både rättssystemet och det socialrättsliga systemet. I förarbetena framkommer att det ska säkerställas att: ”der er en helhedsorienteret indsats med mærkbar og hurtig konsekvens, og at børn og unge bliver stillet til ansvar, når de begår kriminalitet, samtidig med at de understøttes i en kriminalitetsfri tilværelse fremover.”¹³⁰

I 1 § UKL stadgas därför att målet med lagen är att förebygga ungdomsbrottslighet, vilket ska göras genom att en ungdomskriminalitetsnämnd fastställer riktade, individuella och förebyggande åtgärder för barn och unga i åldrarna 10–17 år. På liknande sätt som i föregående avsnitt avseende bevistalan kommer jag nedan redogöra för ungdomskriminalitetsnämndernas uppbyggnad, hur och under vilka förutsättningar ett ärende kommer dit samt hur förloppet går till.

---

¹²⁷ Boesen-Pedersen, A-J., Libak Pedersen, M, 2023, s.386. Reformen grundas på ”Alle handlinger har konsekvenser” från oktober 2017.

¹²⁸ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 12.

¹²⁹ Storgaard, A, 2022, s. 180.

¹³⁰ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 12.

4.2 Redogörelse för regleringen

4.2.1 Förutsättningarna för prövning i nämnden

Förutsättningarna för att bli föremål för prövning i nämnden varierar beroende på om barnet är över eller under straffmyndighetsåldern, vilken för närvarande är 15 år enligt 15 § *bekendtgørelse af straffeloven* (LBK nr 1360 af 28/09/2022). För barn i åldrarna 10 – 14 år stadgar 2 § 2 st. UKL att de ska de vara misstänkta av polisen för vad som benämns som *personfarlig brottslighet* eller misstänkta för annan allvarlig brottslighet och samtidigt bedömas vara i särskild risk för att begå ytterligare brottslighet.¹³¹ Som exempel på *personfarlig brottslighet* nämns våld och rån.¹³² Vid fall av personfarlig brottslighet är det brottets art i sig som talar för behovet av en särskild brottsförebyggande insats till skillnad från den andra grunden, annan allvarlig brottslighet, där en bedömning av barnets återfallsrisk behöver göras.¹³³ Med annan brottslighet avses både andra brott i Straffeloven samt brott mot de danska motsvarigheterna till narkotikastrafflagen, vapenlagen och knivlagen.¹³⁴ Vad som menas med allvarlig brottslighet är att brottet måste vara av sådan svårighet att det hade motiverat ett villkorligt eller ovillkorligt fängelsestraff om barnet varit straffmyndig och dömts i domstol.¹³⁵ Om sådan misstanke finns hänskjuts ärendet till nämnden av polisen, 11 § UKL. Misstanken ska baseras på en utredning utifrån vilken polisen finner det tillräckligt bevisat att barnet är gärningspersonen.¹³⁶

För unga mellan 15–17 år gäller att de har dömts för samma typ av brottslighet som gäller för den yngre åldersgruppen för att lagen ska bli tillämplig, 2 § 1 st. UKL. Dessa hänskjuts till nämnderna av rätten efter det att en åklagare begärt att en prövning i nämnden ska ske, 10 § UKL. Om den unge över 15 år avtjänar sitt straff i fängelse påbörjas processen i nämnden först när den unge ska släppas fri.¹³⁷

---

¹³¹ Den 1 juli 2022 ersattes begreppet *personfarlig kriminalitet* av ”overtrædelse af bestemmelser omfattet af straffelovens kapitel 25 og 26 og straffelovens §§ 119, 119 b, 123, 180, 216–225, 266, 281 og 288.”, se *Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love* (LOV nr 897 af 21/06/2022). Jag kommer ändå fortsättningsvis använda begreppet *personfarlig kriminalitet* för att underlätta läsningen.

¹³² Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 29.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ På danska benämns dem *lov om euforiserende stoffer, våbenloven* och *knivloven*.

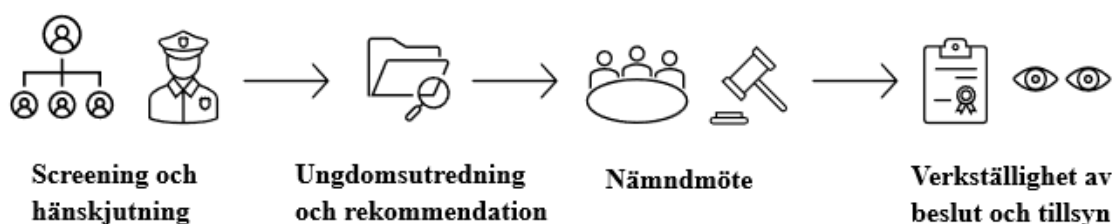
¹³⁵ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 29 och Storgaard, A, 2022, s. 175.

¹³⁶ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 28.

¹³⁷ Storgaard, (2022), s. 176.

4.2.2 Förloppet

Som framgått ovan är det barn under straffmyndighetsåldern som är fokus på i uppsatsen, varför främst prövningen av barn mellan 10 – 14 år behandlas. Det finns dock en poäng i att betona att processen för båda åldersgrupperna i princip ser likadan ut med den stora skillnaden att barn i åldersgruppen 10 – 14 år hänskjuts enbart på polisens misstankar medan barn i åldersgruppen 15 – 17 år hänskjuts efter att de blivit dömda av en domstol.

Förloppet inleds genom att polisen gör en screening över de barn som misstänks för brott för att avgöra vilka som uppfyller förutsättningarna för en prövning i nämnden.¹³⁸ Uppfylls rekvisiten hänskjuter polisen ärendet till nämnden, 11 § UKL. När nämndens kansli gjort en förhandsbedömning att de formella kraven för att kunna pröva ärendet uppfylls får den ansvariga kommunen i uppdrag att göra en utredning i vilken information och upplysningar om barnet som är nödvändigt för en prövning ska hämtas, 29 och 31 §§ UKL.¹³⁹ Ungdomsutredningen ska genomföras så långt det är möjligt i samverkan med barnet och dess vårdnadshavare och får inte vara mer omfattande än vad syftet kräver. Utgångspunkten är att utredningen ska utmynna i en samlad bedömning av barnets utveckling och beteende, familjrelationer, skolförhållanden, hälsoförhållanden, fritidsförhållanden och vänskap och andra relevanta förhållanden. Som underlag kan information inhämtas från yrkesverksamma som redan har kunskap om förhållandet mellan barnet och familjen. Vid behov ska kommunen låta barnet bli undersökt av läkare eller legitimerad psykolog. Även samtal med barnet ska hållas, vilket inte kräver något samtycke. Barnet och vårdnadshavaren ska även tillfrågas om de vill ha med sig resurspersoner på nämndmötet.

Utredningen ska även resultera i en rekommendation om det finns skäl att vidta åtgärder och i så fall vilka åtgärder som bör vidtas, 33 § UKL. Rekommendationen ska motiveras och ska innehålla information om barnets och dess vårdnadshavares inställning till åtgärderna samt om

¹³⁸ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 28.

¹³⁹ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 31.

förhållanden i familjen eller omgivningen som kan bidra till att barnet återfår sitt välmående. Utredningen ska vara klar tre veckor efter det att kommunen fått begäran av nämnden och senast en vecka före prövningen i nämnden skickar den ansvariga kommunen utredningen och rekommendationen till nämnden, barnet, vårdnadshavarna och eventuella partsombud, 29 och 35 §§ UKL. När mottagarna fått ta del av materialet får de även tillfälle att yttra sig, 36 § UKL.

Själva prövningen i nämnden benämns i lagen som ett möte som hålls i tingsrättens lokaler i det polisdistrikt där den för barnet ansvariga kommunen finns, 26 § UKL. Det sker dock inte i någon rättssal och allmänheten och media har inte tillträde.¹⁴⁰ På mötet deltar barnet, dess vårdnadshavare och nämnden. Både barnet och vårdnadshavarna har mötesplikt under hela mötet och skulle de inte inställa sig kan mötet komma att skjutas upp eller så kan nämnden få biträde av polisen att hämta vederbörande, 37 och 38 §§ UKL.

Mötet leds av nämndens ordförande, 40 § UKL. Företrädaren för kommunen som lämnat rekommendationen redogör för det material som finns i utredningen och de åtgärder som rekommenderas varefter ärendet diskuteras av nämnden, barnet, vårdnadshavare och eventuella andra närvarande, 41 § UKL. Nämnden kan enligt 42 § UKL avslå ett ärende om det visar sig att förutsättningarna i 2 § inte uppfylls. I det fall barnet visserligen uppfyller kraven, men nämnden anser att ärendet inte är tillräckligt upplyst kan den skjuta upp ärendet och ålägga kommunen att inkomma med tilläggsinformation, 43 § UKL. Om inget sådant hinder förekommer fattar nämnden ett beslut och ordförande redogör muntligen för innehållet i direkt anslutning till mötet, 44 § UKL. Om beslutet inte kan lämnas skriftligen i samband med mötet, ska det upprättas snarast och skickas till barnet, vårdnadshavare, eventuella partsombud, ansvarig kommun och ungdomskriminalvården.

4.2.3 Ungdomskriminalitetsnämndens sammansättning

I 3 § UKL föreskrivs att ungdomskriminalitetsnämndera inrättas i varje polisdistrikt och består av en domare, en representant från polisen med insyn i brottsförebyggande arbete och en representant från kommunen med insyn i ärenden om socialt stöd till utsatta barn och unga.¹⁴¹ Besluten under mötet fattas med majoritetsbeslut. I ärenden som rör barn och unga i åldrarna 10–14 år biträds nämnden av en barnsakkunnig, 6 § 1 st. UKL. Barnet har oftast rätt att ha med

---

¹⁴⁰ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 32 och Storgaard, 2022, s. 177.

¹⁴¹ 3 § ungdomskriminalitetsloven.

sig en stödperson eller partsombud och har rätt till kostnadsfri hjälp av en juridisk rådgivare om barnet är över 12 år och det är fråga om institutionsplacering, 45 och 46 §§ UKL.

4.2.4 Beslut som kan fattas i ungdomskriminalitetsnämnden

De beslut som nämnden fattar är bindande för samtliga inblandade, såväl för barnet och vårdnadshavarna som för kommunen.¹⁴² De åtgärder som nämnden kan fatta beslut om är samma för båda åldersgrupperna och utgör dels omedelbara reaktioner, dels mer långsiktiga åtgärder i form av ett så kallat *förbedringsforløb*, vilket jag härnäst kommer benämna som *förbättringsprogram*. De omedelbara reaktioner som nämnden kan ålägga barnet består enligt 12 § 1 st. UKL i att medverka till att återställa skada eller delta i verksamhet med återställande syfte såsom att utföra samhällsnyttigt arbete. I förarbetena nämns exempelvis konfliktmedling, städa upp efter en skadegörelse, städa allmänna parker eller tvätta brandbilar.¹⁴³ En förutsättning för ett sådant beslut är dock att det finns uppgifter om att barnet har beteendeproblematik av sådan negativ karaktär att det finns risk för att barnets utveckling äventyras, 12 § 2 st. UKL.

De mer långsiktiga förbättringsprogrammen innebär att nämnden enligt 13 § UKL fastställer en handlingsplan som kan pågå upp till två år eller i mycket speciella fall fyra år och består av en eller flera åtgärder som bedöms lämpliga i förhållande till barnets problem och behov. Åtgärderna är i princip likadana som de som finns i sociallagstiftningen.¹⁴⁴ De kan exempelvis utgöras av att barnet ska vara hemma en viss tidpunkt, vistas i en ungdomsklubb, få särskilt stöd i hemmet, få familjebehandling eller praktiskt och pedagogiskt stöd, ingå i dygnsvistelse hos en fosterfamilj eller få en fast kontaktperson, 13 § UKL. Vidare får nämnden besluta att barnet ska placeras utanför hemmet, även vid avsaknad av vårdnadshavarnas samtycke, om det kan misstänkas att barnets problem inte kan lösas med en fortsatt vistelse i hemmet och det finns en uppenbar risk att barnets hälsa eller utveckling lider allvarlig skada, exempelvis på grund av ett kriminellt beteende, 14 § UKL. Barn och unga i åldrarna 12 – 17 år kan i vissa fall placeras på delvis stängda och säkrade boendeinstitutioner, 15 och 16 §§ UKL.¹⁴⁵ På begäran av ungdomskriminalvården, den ansvariga kommunen, den unge som fyllt 12 år eller

---

¹⁴² Detta framgår av 47 – 53 §§ UKL där det stadgas att ungdomskriminalvården ska övervaka barnets och vårdnadshavarnas efterlevnad av beslutet samt att kommunen verkställer de beslutade åtgärderna.

¹⁴³ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 36.

¹⁴⁴ Storgaard, A, 2022, s. 176.

¹⁴⁵ Boendeinstitutionerna skulle kunna jämföras med statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem i Sverige som barn kan placeras på genom tvingande regler enligt 12 § LVU eller för verkställighet efter att den unge dömts till sluten ungdomsvård, 1 § *Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård*.

vårdnadshavare, kan nämnden besluta om att åtgärderna ska upphöra eller ändras under förutsättning att det finns nya uppgifter som har betydelse för insatserna gentemot barnet, 21 § UKL.

4.2.5 Tillsyn och kontroll av efterlevnad

Det är den ansvariga kommunen som ansvarar för att verkställa beslutet och har tillsammans med ungdomskriminalvården tillsyn över efterlevnaden av detsamma, vilket framgår av 47 och 48 §§ samt 53 och 54 §§ UKL. Ungdomskriminalvården inrättades som en del av ungdomsbrottsreformen.¹⁴⁶ Tillsynen innebär att barnet och dess vårdnadshavare ska hålla kontakt med ungdomskriminalvården enligt de föreskrifter som gjorts, 48 § UKL. Det kan dels handla om att träffa och ta emot besök av ungdomskriminalvården, dels att lämna information om barnets levnadsförhållanden. Ungdomskriminalvårdens fokus är därmed på om barnet uppfyller dess skyldigheter medan kommunens tillsyn fokuserar mer på att löpande bedöma om de föreskrivna åtgärderna uppfyller sitt syfte och om barnet har ett fortsatt behov av åtgärderna.

Om barnet undandrar sig tillsyn eller inte efterlever beslutet och om kommunen inte genomför åtgärderna ska ungdomskriminalvården vidta åtgärder i syfte att återupprätta tillsynen och säkerställa att programmet följs, 50 § UKL. Om ingen förändring sker ska ungdomskriminalvården anmäla ärendet till ungdomskriminalitetsnämnden som i sin tur kan besluta om förelägganden gentemot kommunen och om tvångsmedelsanvändning för att kunna verkställa beslutet, 50 och 51 §§ UKL.

Besluten kan som regel inte överklagas förutom i vissa fall då det rör sig om särskilt ingripande åtgärder såsom placering utanför hemmet, 55 § 2 st. UKL. Överklagan kan endast göras av barn som fyllt 12 år eller av vårdnadshavare och görs till den danska besvärnämnden, *Ankestyrelsen*, 55 § 3 st. UKL.

4.3 Ungdomskriminalitetsnämnderna i praktiken

4.3.1 Utvärderingar utfärdade av Justitsministeriet

En förståelse för det helt nya systemet kan även nås genom att studera hur det fungerar och upplevs i praktiken. Det danska Justitsministeriets Forskningskontor har tagit fram ett

---

¹⁴⁶ Boesen-Pedersen, A-J., Libak Pedersen, M, 2023, s. 387.

utvärderingsprogram bestående av sex delutvärderingar på olika teman baserade på processens förlopp.¹⁴⁷ Dessa omfattar erfarenheter från själva nämndmötet,¹⁴⁸ polisens screening och hänskjutning till nämnden,¹⁴⁹ kommunens ungdomsutredning och inställningar,¹⁵⁰ verkställigheten och tillsynen av nämndens beslut¹⁵¹ och de ekonomiska konsekvenserna av reformen.¹⁵² Den sjätte delutvärderingen, som berör effekter på barnets återfall i brott, är inte färdigställd ännu då den har delats upp i två delar varav den andra delen ska publiceras först någon gång under år 2024.¹⁵³ Resultaten i utvärderingarna är baserade på data från de inblandade myndigheterna och kommunerna.¹⁵⁴ Det har även utförts enkätundersökningar och hållits intervjuer med både yrkesverksamma som kommer i kontakt med nämnderna, såsom nämndledamöter, utredare och screeningspersonal hos polisen, anställda på nämndens kansli och på kommunen, samt barn och vårdnadshavare som varit föremål för processen. I detta avsnitt kommer endast ett urval av resultaten lyftas, vilka är sådana jag anser har betydelse för analysen i efterföljande avsnitt.

Under perioden 2019 – 2021 behandlades totalt 2 488 huvudmål i ungdomskriminalitetsnämnderna och utöver dessa behandlades 1 176 ärenden om återinträde i nämnderna.¹⁵⁵ I 91 % av dessa fall hänsköts barnen till nämnden på grunden att de misstänkts eller dömts för personfarlig brottslighet och resterande 9 % hänsköts på grund av annan allvarlig brottslighet.¹⁵⁶ Av alla barn och unga som prövades i nämnden var 1 123 av dem i åldrarna 10 – 14 år, vilket motsvarar 45 %.¹⁵⁷

En relevant fråga är om lagstiftningen lyckats fånga upp den åsyftade målgruppen, den så kallade *hårde kerne*. Bland intervjuerna med de yrkesverksamma redovisas en generell uppfattning om att det är stor skillnad på de barn som hänskjuts till nämnden och att dessa kan delas in i olika kategorier.¹⁵⁸ De två vanligaste kategorierna är dels barn med koppling till

---

¹⁴⁷ Justitsministeriet är den danska motsvarigheten till det svenska Justitiedepartementet.

¹⁴⁸ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a.

¹⁴⁹ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021b.

¹⁵⁰ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021c.

¹⁵¹ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2022.

¹⁵² Fuglsang, T., Hjarsen, C F, 2023.

¹⁵³ Fuglsang, T, Hansen, S B., Hjarsen C F, 2023. Detta är den första delen som publicerades i maj år 2023.

¹⁵⁴ Boesen-Pedersen, A-J., Libak Pedersen, M, 2023, s.388f.

¹⁵⁵ Fuglsang, T., Hjarsen, C F, 2023, s. 9. Med huvudmål menas mål där barnet hänskjuts till nämnden via polis eller åklagare utan att ha blivit föremål för prövning i nämnden tidigare.

¹⁵⁶ Ibid., s. 11.

¹⁵⁷ Ibid., s. 12.

¹⁵⁸ Fuglsang, T., Hansen, S B 2021b, s. 64 – 66.

kriminella nätverk och som löper stor risk att fortsätta en karriär med grov brottslighet, dels barn som inte är del av ett kriminellt nätverk, men som har hög risk att begå ytterligare brottslighet och kan ha olika former av social problematik såsom låg självkontroll, ekonomisk, familje-, och drogproblematik. Vidare finns kategorier som består av barn som redan har institutionsplacering och som återkommande förekommer i nämnden samt barn vars livssituation i övrigt är välfungerande och med låg risk att begå brottslig verksamhet, men som i ett enskilt fall varit med i ett slagsmål eller liknande. Till sist nämns även en kategori barn med svår psykisk funktionsnedsättning.¹⁵⁹ En slutsats som kan göras av dessa resultat är att en del barn som inte hör till den åsyftade målgruppen kan bli föremål för nämnden. Samtidigt uppger ett antal yrkesverksamma att det även förekommer att barn som egentligen tillhör den *hårde kerne* inte kan hänskjutas till nämnden, trots att de enligt polisen återkommande påträffas i kriminella miljöer, på grund av att deras brottslighet ligger under tröskeln för brottslighet på fängelsenivå.¹⁶⁰

Vad gäller vilka beslut som fattas visar statistiken att nämnden i de flesta fall följer kommunens rekommendationer.¹⁶¹ Majoriteten (67%) av de beslut nämnden fattat utgjordes av ett förbättringsprogram.¹⁶² Längden på programmen varade i 6 – 12 månader i mer än hälften av fallen och i 13 – 24 månader i drygt en fjärdedel av fallen.¹⁶³ Det näst vanligaste beslutet (29% av fallen) var att varken omedelbar reaktion eller förbättringsprogram sattes in.¹⁶⁴ Anledningen tycks vara att det inte ansetts nödvändigt för att det fanns låg risk för att barnet skulle begå fortsatt brottslighet eller för att redan fanns tillräckligt omfattande och pågående insatser hos kommunen.¹⁶⁵ Mindre än 1 % av besluten bestod av enbart omedelbara reaktioner.¹⁶⁶ Att antalet sådana beslut varit få tycks höra samman med att det sällan finns med i kommunens rekommendationer och i intervjuer med representanter från kommunerna framkommer flera faktorer som kan vara orsaken till det såsom brist på erfarenhet och vägledning om vad en sådan åtgärd består av och hur den ska utformas, frågor relaterade till arbetsmiljölagstiftning och

---

¹⁵⁹ Den 1 juli 2022 infördes bestämmelsen 36§ a in i ungdomskriminalitetsloven som möjliggör för domaren att i ett skriftligt beslut undanta barn med svår psykisk funktionsnedsättning från en prövning i nämnden, se *Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love* (LOV nr 897 af 21/06/2022).

¹⁶⁰ Fuglsang, T., Hansen, S B 2021b, s. 68f.

¹⁶¹ Fuglsang, T., Hansen, S B 2021a, s. 5.

¹⁶² Fuglsang, T., Hjarsen C F, 2023, s. 13.

¹⁶³ Fuglsang, T., Hansen, S B 2022, s. 20. I 6 % av fallen pågick programmen under 6 månader och endast i 3 % av fallen hade pågått i mer än 24 månader.

¹⁶⁴ Fuglsang, T., Hjarsen, C F, 2023, s. 13.

¹⁶⁵ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a, s. 67f.

¹⁶⁶ I tabellen framkommer även att 1 % bestod av beslut om både omedelbar reaktion och förbättringsprogram, att 2 % av besluten bestod av avvisning och att mindre än 1 % bestod av beslut om placering på institution.

försäkringsvillkor samt att åtgärden i praktiken verkställs lång tid efter att brottet begåtts varför en insats i form av exempelvis sanering efter en skadegörelse inte skulle få önskad effekt.¹⁶⁷

I de intervjuer som hållits med barnen om deras upplevelser av processen har svaren varierat. Medan de flesta av barnen gav uttryck för att mötet inte var så obehagligt som de tänkt sig svarade ett fåtal barn att mötet var värre än de tänkt sig och att de inte kände sig lyssnade på.¹⁶⁸ Medan en del svarade att de förstod poängen med uppföljningssamtalen hos ungdomskriminalvården fanns ett fåtal barn som svarade att ungdomskriminalvårdens uppföljningssamtal och tillsyn inte hjälper dem alls och det är stressande och poänglöst att bli kontrollerad.¹⁶⁹ Det bör nämnas att det endast var ett begränsat antal barn som tackat ja till att bli intervjuade och att skälen till det bland annat tycks vara att barnen inte velat lägga tid på ett möte eller prata om sitt ärende.¹⁷⁰ Till saken hör också att det framför allt är barn med god relation till ungdomshandledarna som tackat ja.¹⁷¹ Därav kan svaren skilja sig från de barn som avstått från att medverka och de svar som väl framkommit ska endast ses som exempel på barnens upplevelser och inte som representativa för alla barn. Barnens intervjuer kompletteras dock med yrkesverksammas beskrivningar av vilken uppfattning de har av barnens upplevelser av mötet. Till exempel svarade en domare att många av barnen och ungdomarna uppfattar det som att de har varit i rätten och en nämndledamot från kommunen uppgavs ha upplevt ett tiotal 14 - åringar som trots att de registrerats i brottsregistret med anledning av deras deltagande i ungdomskriminalitetsnämnden.¹⁷²

Sammantaget anges att den generella uppfattningen från delutvärderingarna är att nämnderna lever upp till de syften som låg bakom inrättandet av dem, att de är meningsfulla och individanpassade.¹⁷³ De intervjuade tycks vara överens om att nämnden får en utomstående syn på barnet, vilket bidrar med en helhetsbild över dess problematik samt att nämnderna ålägger ansvariga myndigheter och kommuner att vidta åtgärder i tid. En annan positiv aspekt som lyfts fram är att nämnderna i större utsträckning än kommunerna har möjlighet att införa tvingande

---

¹⁶⁷ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021c, s. 27f. I intervjuerna uppges även att i en del fall där kommunrepresentanterna trots allt övervägt att rekommendera omedelbara reaktioner i form av konfliktmedling har en sådan i flera fall redan etablerats genom skola eller polis eller så har det redan konstaterats att brottsoffret inte velat medverka i en konfliktmedling.

¹⁶⁸ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a, s. 53.

¹⁶⁹ Fuglsang, T., Hansen, S B 2022, s. 32f. och s. 38.

¹⁷⁰ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a, s. 12f. och Fuglsang, T., Hansen, S B, 2022, s. 32f. och s. 11f.

¹⁷¹ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2022, s. 12.

¹⁷² Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a, s. 53.

¹⁷³ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2022, s. 68f.

insatser, vilket är särskilt värdefullt i de familjer som annars tackar nej till stöd i form av exempelvis kontaktperson eller familjebehandling.¹⁷⁴ Ett genomgående drag i intervjuerna med de yrkesverksamma, som uppmärksammats av Storgaard, är att aktörerna från rättsväsendet generellt sett varit mest positiva i sina svar medan representanter från den kommunala socialtjänsten varit minst positiva.¹⁷⁵ Med anledning av att delutvärderingarna visat vissa moment som inte fungerat som det var tänkt har flera initiativ tagits till förbättringar, exempelvis en lagändring om undantag för barn med svår psykisk funktionsnedsättning, utarbetande av vägledning till kommunen beträffande omedelbara reaktioner samt en plan i regeringens nya gängpaket för att bland annat barn i den *hårde kerne* i ökad utsträckning ska prövas i nämnden.¹⁷⁶

Något ska även kort nämnas om den första delen av den sjätte delutvärderingen som består av en mätning av de hittills brottförebyggande effekterna av ungdomskriminalitetsnämnderna.¹⁷⁷ De barn och unga som ingår i försöksgruppen har hänskjutits till nämnden på grunden personfarlig brottslighet, har fått ett beslut från nämnden år 2019 och har slutfört en omedelbar reaktion eller förbättringsprogram senast år 2020.¹⁷⁸ Dessa barn och unga följdes upp för att se om de under en observationstid om ett år misstänkts eller åtalats för brott relaterade till personfarlig kriminalitet eller andra brott stadgade i straffeloven, lov om euforiserende stoffer, våbenloven eller knivloven. Försöksgruppen jämfördes sedan med barn och unga som begått liknande brott, men som inte blivit föremål för prövning i nämnden eftersom de begått brotten innan ungdomskriminalitetsnämnderna inrättades (kontrollgruppen).

Sammantaget påpekas att det är svårt att komma till några entydiga svar, men att resultatet tyder på en positiv brottförebyggande effekt för åldersgruppen 10 – 14 år och ingen effekt för åldersgruppen 15 – 17 år.¹⁷⁹ I åldersgruppen 10 – 14 år återföll 13 % i försöksgruppen och 20 % i kontrollgruppen i personfarlig kriminalitet.¹⁸⁰ Vad gäller andra brott i straffeloven, lov om euforiserende stoffer, knivloven och/eller våbenloven återföll 23 % i försöksgruppen och 35 % i kontrollgruppen i sådana brott. I rapporten betonas dock att effektmätningar av detta slag

---

¹⁷⁴ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a, s. 86.

¹⁷⁵ Storgaard, A, 2022, s. 179.

¹⁷⁶ Boesen-Pedersen, A-J., Libak Pedersen, M, 2023, s. 399f.

¹⁷⁷ Studien baseras på data och statistik från bland nämndernas kansli, ungdomskriminalvården, rikspolisens, Det Centrale Kriminalregister och registerdata från Danmarks Statistik, Fuglsang, T., Hansen, S B., Hjarsen, C F, 2023, s. 3.

¹⁷⁸ Fuglsang, T., Hansen, S B., Hjarsen, C F, 2023, s. 3.

¹⁷⁹ Ibid., s. 5.

¹⁸⁰ Ibid., s. 4.

kräver tid och med tanke på att mätningen gjorts relativt kort tid efter införandet är studien begränsad och dess resultat bör beaktas med försiktighet.¹⁸¹ Förutom den korta observationstiden om ett år ligger begränsningarna i att det är långt ifrån alla barn och unga som varit föremål för prövning som följs upp eftersom det enbart är de som begått personfarlig kriminalitet som ingår i försöksgruppen och att de kan ha begått andra brott än de som omfattas av mätningen. En studie utan dessa begränsningar skulle därmed kunna få ett helt annat resultat. Därav kommer det bli intressant att ta del av den andra delen av delutvärderingen som beräknas publiceras år 2024.¹⁸²

4.3.2 Rapport av organisationerna Red Barnet, Børns Vilkår och Justitia

Trots delutvärderingarnas positiva helhetsintryck har nämnderna fått kritik från bland annat kriminologer, människorättsvetare och jurister som bottnar i att processen kan upplevas som ett straff för barnet, att den stämplar barnet som kriminell och att straffmyndighetsåldern i praktiken sänks till 10 år.¹⁸³ I en rapport som Red Barnet, Børns Vilkår och Justitia låtit utföra och som publicerades i maj 2023, är kritiken så pass allvarlig att det rekommenderas att helt avskaffa tillämpningsområdet för barn i åldrarna 10 – 14 år.¹⁸⁴ Rapporten bygger till viss del på Justitsministeriets delutvärderingar, men också på ytterligare intervjuer med yrkesverksamma som på olika sätt kommer i kontakt med ungdomskriminalitetsnämnder och med barn som i 14 – 17 års ålder varit föremål för processen.¹⁸⁵

Övergripande visar rapporten att processen innehåller flertalet straffrättsliga inslag, att barn och unga som blir föremål för prövning i nämnden kan uppleva det som en straffrättslig process och att åtgärderna utgör straff som en direkt följd av polisens misstanke.¹⁸⁶ I en intervju med en handläggare på en kommun framkom att domaren ofta gör en stor sak av att hänskjutningen till ungdomskriminalitetsnämnden inte är ett straff, men att barnet och familjen fortfarande uppfattar det som att det är ett beslut dels om huruvida barnet begått gärningen eller inte och dels att det är ett straff.¹⁸⁷ En annan handläggare menar att också anställda på kommunen lägger

---

¹⁸¹ Ibid., s. 2f.

¹⁸² Ibid., s. 6. I den första delen av den sjätte delutvärderingen som nu hänvisats till redovisas även resultat från deskriptiva analyser av de barn och unga som återfallit i brottslighet såsom vilket beslut de fått av ungdomskriminalitetsnämnden. Av utrymmesskäl kommer denna del inte redovisas i uppsatsen.

¹⁸³ Se exempelvis Red Barnet, Børns Vilkår och Justitias rapport, 2023., Sausdal, D, 2023 och Østergaard Larsen, B., Henriksen, A-K., Dyrvig Henriksen, T., Torbenfelt Bengtsson, T, 2023.

¹⁸⁴ Red Barnet, Børns Vilkår, Justitia, 2023, s. 8.

¹⁸⁵ Ibid., s. 76.

¹⁸⁶ Ibid., s. 22f.

¹⁸⁷ Ibid., s. 23.

mycket tid under förberedelserna på att förklara för barnet att det inte är ett straff utan stöd och hjälp, men att det kan vara särskilt svårt för barnet att förstå när barnet inte erkänt brottet som det misstänks för.¹⁸⁸ För barnen och ungdomarna kan det således komma att upplevas som att straffmyndigheten i praktiken sänks till 10 år, men också att det utgör dubbelbestraffning för ungdomar mellan 15 – 17 år eftersom de redan gått igenom en process inom ramen för det ordinarie straffrättsförfarandet.¹⁸⁹

I förarbetena till ungdomskriminalitetsloven skriver regeringen att det inte är tal om någon straffrättslig process och att den därmed inte behöver uppfylla de rättssäkerhetsgarantier som stadgas i artikel 40 i barnkonventionen.¹⁹⁰ Författarna till rapporten menar dock att det finns så pass många likheter med straffrättsprocessen att det faller under tillämpningsområdet och att det kan diskuteras om principerna i artikel 40 i barnkonventionen är uppfyllda.¹⁹¹ Jag kommer återkomma till barnkonventionen i avsnitt 6.

---

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid., s. 8 – 12.

¹⁹⁰ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 53.

¹⁹¹ Red Barnet, Børns Vilkår, Justitia, 2023, s. 24. Rättssäkerhetsproblem som lyfts upp är bland annat otydligheter i de olika aktörernas roller, att kraven på de korta tidsfristerna riskerar att ske på bekostnad av kvaliteten på handläggningen, att det finns brist på möjligheter att överklaga beslut, att barnens rätt att bli hörda och komma till tals inte iaktas i tillräcklig utsträckning samt att barnets bästa på flera områden inte tillvaratas i tillräckligt hög grad, s. 8 – 12.

5. Likheter med straffprocessen för straffmyndiga

5.1 Inledning

För att undersöka huruvida de utökade möjligheterna till att väcka bevistalan och ett eventuellt införande av ungdomskriminalitetsnämnder bidrar till en alltmer straffrättslig hantering av brottsmisstänkta barn kommer jag i detta avsnitt identifiera vilka likheter respektive institut har med det svenska straffrättsliga förfarandet för straffmyndiga.¹⁹² För tydlighets skull kommer instituten behandlas var för sig.

5.2 Bevistalan och dess likheter med straffprocessen för straffmyndiga

5.2.1 Tydliga processuella likheter

Eftersom bevistalan är ett förfarande som just syftar till att pröva skuldfrågan i domstol är det ofrånkomligt att det finns många likheter med det straffrättsliga förfarandet för straffmyndiga. Här kommer endast en bråkdel av alla likheter att tas upp.

Till att börja med kan konstateras att den stora skillnaden mellan processen vid bevistalan och den ordinarie brottmålsprocessen är att någon påföljd inte döms ut. I övrigt är processerna närmast snarlika. Det tycks vara ett medvetet val av lagstiftaren eftersom samma regler ska gälla som tillämpas för allmänt åtal för brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Bevistaleprocessen är tillbakablickande precis som det ordinarie brottmålsförfarandet eftersom den sker i efterhand som en reaktion på att ett brott har begåtts. Hela processen inleds på grund av polisens brottsmisstanke varpå en utredning görs av polis och åklagare. När utredningen är klar bedömer åklagaren om det finns tillräckliga bevis för att påstå att barnet begått brottet och om så är fallet begär åklagaren att ärendet ska prövas i domstol genom att väcka bevistalan. På så sätt kan hävdas att 31 § LUL-utredningen har samma funktion som en förundersökning och ett beslut om väckande av bevistalan samma funktion som ett åtal.¹⁹³

---

¹⁹² Det ska dock betonas straffprocessen inte ser helt likadan ut för alla straffmyndiga då unga lagöverträdare under 21 år särbehandlas framför allt vid straffmätning och val av påföljd.

¹⁹³ Jfr 31 och 38 §§ LUL med 23 kap 1–2 §§ och 20§ RB. Utredningen enligt 31 § LUL är dock barnanpassad på så sätt att det finns begränsningar i exempelvis tvångsmedelsanvändning, 38b § 2 st. och 36 – 36f §§ LUL.

Andra tydligt framträdande likheter är att huvudförhandlingen hålls i en rättssal vid tingsrätten.¹⁹⁴ Vidare består samtliga aktörer i bevistaleprocessen av representanter från det straffrättsliga systemet. Utredningen görs av polis och åklagare, talan väcks och förs av åklagaren och väl i rätten avgörs frågan av en lagfaren domare och tre nämndemän. Något som dock skiljer sig från den ordinära brottmålsprocessen är att domaren och nämndemännen, om det inte möter hinder, ska ha utsetts särskilt för att handlägga mål med personer under 21 år, 38b § 2 st. och 25 § 1 st. LUL. En annan skillnad är att talan ska föras av en åklagare som genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare är särskilt lämpad för uppgiften, 38 b § 1 st. LUL .

Själva förhandlingen vid bevistalan är lik en vanlig brottmålsförhandling, men kan vara mer anpassningsbar med hänsyn till barnets behov såsom att ta tätare pauser och ha kortare förhandlingsdagar.¹⁹⁵ I regel sker förhandlingen inom stängda dörrar eftersom en offentlig förhandling förväntas vara till uppenbar olägenhet för barnet, vilket skiljer sig från det ordinarie straffrättsliga förfarandet där utgångspunkten är det motsatta och stängda dörrar endast förordnas i vissa fall.¹⁹⁶ Domstolen ska därefter bedöma huruvida barnet begått brottet. För att bedöma om någon gjort sig skyldig till ett brott behöver en bedömning göras både av brottets objektiva och subjektiva sida, det vill säga att barnet utfört ett otillåtet handlande och haft uppsåt till detsamma, men även beakta ansvarsfrihetsgrunder och förmildrande och försvårande omständigheter.¹⁹⁷ Det är därmed samma prövning som ska göras för en vuxen som för ett barn. Det medför utmaningar när det kommer till vilka krav man kan ställa på vad ett barn känner till om risker och dess förmåga att bedöma dessa varför rättens bedömning kan behöva anpassas i fråga om att det är ett barn.¹⁹⁸

Avgörandet sker genom en dom som i mångt och mycket liknar en vanlig brottmålsdom, med undantaget att påföljdsdelen uteblir. Domsluten är i båda fall allmänna handlingar som i huvudregel blir offentliga och kan begäras ut av allmänheten.¹⁹⁹ För att visa på likheterna följer

---

¹⁹⁴ I den ursprungliga propositionen till bevistalans införande framgår dock att det inte föreligger hinder mot att förhandlingen hålls utanför en vanlig rättssal, se prop. 1964:10 s. 172.

¹⁹⁵ Prop. 2022/23:78, s. 39.

¹⁹⁶ Se 5 kap 1 § 4 st. RB, 27 § 2 st. LUL samt prop. 2022/23:78 s. 34.

¹⁹⁷ Asp, P., Ulväng, M., Jareborg, N, 2013, s. 58f.

¹⁹⁸ Se Asp, P, 2014, s. 77 för ett mer utvecklat resonemang.

¹⁹⁹ Se 2 kap. 1 och 4 §§ och 10 § 2 st. 2 p. *tryckfrihetsförordning (1949:105)* samt 43 kap. 8 § *offentlighets- och sekretesslag (2009:400)*.

nedan ett exempel på hur domslutet vid en bevistalan kan formuleras och som kommer från en dom vid Ångermanlands tingsrätt:

Det har blivit utrett att [...] och [...] tillsammans och i samförstånd gjort sig skyldiga till grov misshandel den 3 augusti 2021 på Storgatan 120 i Sollefteå.²⁰⁰

Här avslutas bevistaleprocessen eftersom det inte finns något straff att verkställa. Domen kan alltjämt tjäna som underlag när socialtjänsten bedömer barnets behov av insatser. Lagstiftaren betonar i förarbetena att insatserna inte utgör någon straffrättslig påföljd som en reaktion mot den brottsliga gärningen utan att de är vård som bland annat syftar till att förhindra att barnet fortsätter begå brott.²⁰¹ Även om de sociala insatserna inte utgör straff kan vissa likheter ändå lyftas vad gäller tvingande insatser genom LVU. Om en sådan insats införs som en direkt följd utav en formaliserad domstolsprocess som liknar en ordinarie brottmålsprocess är det inte otänkbart att det åtminstone för barnet kan upplevas som ett straff.²⁰²

5.2.2 Straffrättens klandrande och kommunicerande funktion

Många skulle hävda att straffrätten har en klandrande och kommunicerande funktion på så sätt att bestraffningen förmedlar klander gentemot den dömda och kommunicerar till hela samhället att de som inte följer samhällets normer ska mötas med klander och lidande.²⁰³ Annorlunda uttryckt är utdömandet av straffet ett sätt att säga att den dömda har gjort något förkastligt och felaktigt och att denne ska ta ansvar för sitt handlande.²⁰⁴ En intressant fråga är om bevistaleprocessen har liknande funktioner trots att något straff inte döms ut. En förutsättning för straffrättsligt ansvar och för att kunna klandra någon för sitt handlande är att skuldkravet uppfylls, det vill säga att personen haft uppsåt eller i vissa fall varit oaktsam.²⁰⁵ Ur ett bredare perspektiv är varje etisk värdering av gärningspersonens skäl eller motiv en bedömning av skuld. Det senare syns bland annat i valet av brottsrubricering då exempelvis 3 kap. 6 § 1 st. BrB föreskriver att en misshandel ska betraktas som grov och således mer klandervärd än ett brott i normalgraden om gärningspersonen genom sitt beteende visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Därav kommer barnets skuld och graden av densamma bedömas och komma till

---

²⁰⁰ Från Ångermanlands tingsrätts dom i mål B 1859-21 den 22 december 2021. Då barnens namn inte är relevanta för uppsatsen väljer jag att inte skriva ut dem.

²⁰¹ Prop. 2022/23:17 s. 47.

²⁰² Se liknande resonemang i Lublin, A., Lainpelto, K., 2020, s. 378.

²⁰³ Ulväng, M., 2016, s. 223f.

²⁰⁴ Jareborg, N., Zila, J., 2022, s. 95.

²⁰⁵ Asp, P., Jareborg, N., Ulväng, M., 2013, s. 48f.

uttryck i domen på flera olika sätt och är skuldkravet uppfyllt kan barnet åtminstone moraliskt klandras för handlingen, trots att något straff inte döms ut.

Lublin och Lainpelto har framhållit att en formaliserad process i större utsträckning torde bidra till att barnen får bära en juridisk skuld trots att den straffrättsliga påföljden uteblir.²⁰⁶ Utifrån ett sådant resonemang menar jag att denna juridiska skuld som barnet åläggs genom domen får en liknande funktion som straffet, att förmedla samhälleligt klander. Det blir även ett sätt att kommunicera till samhället vilka gärningar som rättsväsendet ser allvarligt på och som förtjänar klander. Även om förhandlingen vanligtvis hålls inom stängda dörrar är som nämnt domen en allmän handling som kan begäras ut där uppgifter om barnet framgår och som huvudregel blir offentlig. Därtill kan målen tänkas dra mycket uppmärksamhet till sig då allmänna intressen är just några av de skäl som motiverar utvidgningen av bevistalan.

5.2.3 Betoning på straffvärde och brottets allvar

Något som präglar hela straffrätten är bedömningar av brottets allvar och straffvärde inom ramen för brottets straffskala. På det sätt som bevistaleprocessen är utformad har straffvärdet och brottets allvar stor betydelse även om någon påföljdsbedömning inte förekommer. Det framgår framför allt av ordalydelsen i den nytillkomna presumptionsregeln som stadgar att det inte får vara föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet. Straffskalan och brottets allvar är därmed avgörande för när åklagaren ska väcka bevistalan, förutsatt att barnet var under 15 år när brottet skedde, att en utredning skett samt att det hade funnits tillräckliga skäl för åtal om barnet varit straffmyndigt.

Som nämnts får åklagaren, om det föreligger synnerliga skäl, väcka bevistalan trots att brotten inte uppfyller presumptionsregelns krav. Även i bedömningen av om synnerliga skäl föreligger kan straffvärdet och brottets allvar beaktas. Lagstiftaren ger som sagt exempel på situationer när barnets samlade brottslighet i fall av upprepad allvarlig brottslighet har ett mycket högt straffvärde, när det förekommer särskilt försvårande omständigheter eller när barnet begått enstaka brott som har ett påtagligt högt straffvärde. Lagstiftarens allvarliga syn på gängkriminalitet kommer även till uttryck här då synnerliga skäl kan föreligga om brottet utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form.

---

²⁰⁶ Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 377.

Även i säkerhetsventilen där åklagaren inte får väcka bevistalan om det finns särskilda omständigheter som talar emot det, exempelvis med hänsyn till barnets bästa då barnet är mycket ungt eller har en svår intellektuell eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, får brottets allvar betydelse eftersom det ges mindre utrymme för att beakta de särskilda omständigheterna ju allvarligare brottslighet det är fråga om. Det utgör även ett uttryck för proportionalitetsprincipen som är typisk för det straffrättsliga tänkandet.

Att grunderna för att väcka bevistalan, framför allt vad gäller presumtionsregeln, utgår från straffvärdet och brottets allvar kan förvisso legitimeras utifrån en socialrättslig tanke då mycket allvarlig brottslighet typiskt sett torde innebära komplexa utredningar och/ eller bevissvårigheter, vilket kan vara svårt för socialtjänsten att hantera på egen hand och utan de befogenheter som polisen har. Det är dock fortfarande inte utredningens eller bevissvårigheternas komplexitet som styr utan straffvärdet som sådant. Lublin och Lainpelto har resonerat på ett liknande sätt beträffande när en utredning ska inledas enligt presumtionsregeln i 31 § 1 st. LUL som utgår från brottets allvar och straffvärde. De menar att det faktum att enbart låta brottets allvarlighet styra om en utredning enligt 31 § LUL ska inledas eller inte medför en risk att den ökade polisiära medverkan framstår som ett led i en mer repressiv inriktad straffprocess för barn under 15 år.²⁰⁷ En mer socialrättslig tankegång, som de framhåller som ett möjligt alternativ, hade varit att utredningens initierande gjordes beroende av bevislägets komplexitet. Jag menar att samma resonemang skulle kunna användas beträffande grunderna för bevistalan. Att låta straffvärdet utgöra grunden för om en bevistalan får väckas kan ge intrycket av att de ökade möjligheterna till att väcka bevistalan är ett led i en mer repressiv inriktad straffprocess för de brottsmisstänkta barnen, till skillnad från om det var bevislägets komplexitet som var avgörande.

5.2.4 Motiven bakom bevistalan

Vid sidan av en ökad betoning på brottets allvar och straffvärde kan de alltmer straffrättsliga inslagen skymtas i motiven bakom lagändringen. Tidigare har som sagt det huvudsakliga motivet bakom att skuldfrågan skulle prövas i domstol varit att de dåvarande barnavårdsorganen skulle få bättre underlag för att kunna bedöma barnets behov av vård och vilka åtgärder som skulle sättas in. Trots att bevistalan innebar att barnet utsattes för en domstolsprocess legitimerades prövningen av en socialrättslig tanke. Visserligen fanns kravet på att en prövning

---

²⁰⁷ Ibid., s. 373.

skulle krävas ur allmän synpunkt och på så vis gavs allmänhetens intressen betydelse, men att det var vårdbehovet som stod i centrum visades genom att åklagaren inte hade någon självständig initiativrätt utan var beroende av socialnämndens, Socialstyrelsens eller vårdnadshavarens bedömning av om en bevistalan behövdes och som hade barnets behov som utgångspunkt.

Det socialrättsliga motivet finns alltså kvar efter lagändringen. Lagstiftaren poängterar att en bevistalan kan förbättra möjligheten för socialtjänsten att vidta relevanta åtgärder för barnet och att det därför finns ett värde i att låta socialnämndens framställningsrätt om en begäran att åklagaren ska väcka bevistalan stå kvar, vid sidan om åklagarens självständiga initiativrätt.²⁰⁸ Utformningen efter lagändringen och motiven bakom den skapar dock större utrymme än tidigare för att ta hänsyn till andra intressen. Dels handlar det om det allmänna intresset vid allvarlig brottslighet att omständigheterna kring brottet reds ut, dels intresset av att tillräckligt ingripande åtgärder vidtas mot den som ligger bakom brottet.²⁰⁹ Vidare handlar det om intresset av att myndigheter och andra aktörer verkar för att barnet inte fortsätter att begå brott och målsägandens intresse av känslan av upprättelse. Dessa intressen härstammar från straffrätten som handlar om repression, proportionalitet, brottsprevention och upprättelse. Det innebär därmed en förskjutning från att ha haft barnets behov av insatser i fokus till att ge större hänsyn till intressen av mer straffrättslig karaktär.

Det ska tilläggas att en utökad användning av bevistalan även motiverats av ett rättssäkerhetsperspektiv och särskilt utifrån oskuldspresumtionen. Barnet har rätt att betraktas som oskyldig till dess att skuldfrågan har prövats i domstol, vilket stadgas i artikel 40.2(i) i barnkonventionen.²¹⁰ Visserligen gäller oskuldspresumtionen under polisutredningen och barnet ska betraktas som oskyldigt om bevistalan inte blir aktuellt, men det är ofrånkomligt att en domstolsprövning säkerställer ett starkare skydd mot att felaktigt pekats ut som skyldig. I och med att fler barn får skuldfrågan fastställd i domstol tillgodoses oskuldspresumtionen i fler fall. Möjligen kan därför rättssäkerhetsperspektivet legitimera fler domstolsprocesser, men det frångår inte det faktum att hanteringen av brottsmisstänkta barn blir alltmer straffrättsligt inriktad. Jag återkommer till aspekter angående oskuldspresumtionen i avsnitt 6.3.

---

²⁰⁸ Prop. 2022/23:78 s. 34 och 42.

²⁰⁹ Se avsnitt 3.2.

²¹⁰ Oskuldspresumtionen stadgas även i artikel 6 i Europakonventionen, vilken även omfattar barn.

5.2.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis går att konstatera att förloppet vid bevistalan har flertalet straffrättsliga inslag och är därmed lik brottmålsprocessen för straffmyndiga. Att fler barn ska prövas i domstol innebär därför ett ökat fokus på den straffrättsliga hanteringsstrategin. Den ökade betoningen på straffvärdet och brottets allvar och att andra intressen av straffrättslig karaktär får mer utrymme vid sidan av barnets vårdbehov innebär även det att bevistaleinstitutet som sådant blivit mer straffrättsligt inriktat än tidigare.

Även om lagstiftaren hävdar att ordningen inte ska fungera som ett sätt att göra repression möjlig, så kan det ifrågasättas om ordningen trots allt kommer upplevas så utifrån barnens och allmänhetens perspektiv, framför allt med tanke på att de respektive processerna är så pass lika. I och med att samhället tenderar att ställa allt högre krav på att kraftfulla och repressiva åtgärder ska sättas in mot ungdomsbrottsligheten kan de ökade antalet domstolsprocesser mot barn riskera att bli ett kriminalpolitiskt verktyg för att visa handlingskraft och får därmed ett mer repressivt syfte. Det ska ses mot bakgrund av att det införts i en tid då en sänkt straffmyndighetsålder på flera håll diskuteras och dessutom håller på att utredas. Att påstå att straffmyndighetsåldern i praktiken sänks är möjligen något långtgående, men det är inte otänkbart att ökningen av barn i domstol kan medföra att det inte är en lika främmande tanke och inte ett lika stort steg att i framtiden sänka straffmyndighetsåldern.

5.3 Ungdomskriminalitetsnämnderna och dess likheter med straffprocessen för straffmyndiga

5.3.1 Tydliga processuella likheter

Till att börja med bör påminnas om att jag fokuserar på förfarandet för barnen i åldrarna 10 – 14 år även om de flesta regler gäller för den äldre åldersgruppen 15 – 17 år. Den största skillnaden mellan grupperna är som sagt att den yngre hänskjuts direkt från polisen vid misstanke om de brott som nämns i 2 § UKL, medan ungdomar i åldrarna 15 – 17 år hänskjuts av rätten på begäran av åklagare efter det att de dömts av en domstol för sådana brott.²¹¹

En första likhet som kan identifieras är att mötet med ungdomskriminalitetsnämnderna sker i en domstolsbyggnad. Visserligen sker inte mötet i en rättsal, men när barnet anländer till

---

²¹¹ Se avsnitt 4.2.1.

domstolsbyggnaden behöver det vanligtvis passera genom metalldetektorer och vistas i väntrum bland andra vuxna som väntar på rättegång.²¹² I förarbetena anges att ett av skälen till att mötena hålls i domstolsbyggnaden just är att signalera allvaret i situationen.²¹³ Erfarenheten från en del yrkesverksamma, vilket framkommer från intervjuer både i Justitsministeriets utvärderingar och Red Barnet, Børns Vilkår, och Justitias rapport, är att det faktum att mötet sker i tingsrättens lokaler medför att en del barn och ungdomar kan ha svårt att förstå att det inte är en rättegång de går på.²¹⁴ I rapporten hävdas att det kan bidra till en otrygghet för barnet, vilket kan riskera en minskning av barnets engagemang och delaktighet i processen.²¹⁵ Även det faktum att barnet och vårdnadshavaren är förpliktigade att medverka under mötet och kan bli hämtade med polis om de inte inställer sig bär likheter med den straffrättsliga processen.

Vidare består majoriteten av nämndens medlemmar av representanter från det straffrättsliga systemet eftersom nämnden, förutom en representant från kommunen, består av en domare och en representant från polisen. I förarbetena anges att representanten från polisen både kan vara civilanställd och polisutbildad, men att i det fall nämndmedlemmen har en polisutbildning ska denne inte bära uniform under mötena för att nämnden ska framstå som neutral.²¹⁶ Oavsett är det intressant att en majoritet av nämndens medlemmar härstammar från det straffrättsliga systemet trots att det är socialrättsliga insatser som ska fattas beslut om.

5.3.2 Nämndens förhållande till skuldfrågan

En annan likhet av betydelse är att det är polisens misstanke om brott som initierar processen. Att begreppet *misstänkt* ska användas med innebörden att polisen efter en utredning finner det tillräckligt bevisat att rätt gärningsperson har hittats, tyder på att det behöver vara tal om ett konkret brott och att det inte är tillräckligt att barnet behöver samhällets hjälp för att det vistas i kriminella miljöer. Den stora skillnaden från en straffrättslig process är att nämnden inte har i uppgift att avgöra skuldfrågan och därmed huruvida barnet faktiskt begått brottet. Nämndens förhållande till skuldfrågan kan emellertid problematiseras. Eftersom nämnden enligt 42 § 1 st. UKL avvisar ett ärende om den bedömer att barnet inte uppfyller de villkor som krävs för en prövning, behöver den i någon mån även ta ställning till misstankekravet, det vill säga om det är tillräckligt bevisat att barnet är gärningspersonen. Nämnden kan också under

---

²¹² Østergaard Larsen, B., Henriksen, A-K., Dyrvig Henriksen, T., Torbenfelt Bengtsson, T., 2023, s. 335.

²¹³ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 32.

²¹⁴ Fuglsang, T., Hansen, S B, 2021a, s. 35f. och Red Barnet, Børns Vilkår, Justitia, 2023, s. 54.

²¹⁵ Red Barnet, Børns Vilkår, Justitia, 2023, s. 54.

²¹⁶ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 26.

ärendehandläggningens gång besluta att skjuta upp ärendet enligt 42 § 2 st. UKL och invänta polisens bedömning av om det behöver avvisas i det fall det framkommer nya betydande uppgifter om barnets misstanke. Även vid ett sådant beslut måste nämnden ta någon form av ställning till misstanken.

Nämndens förhållande till skuldfrågan har diskuterats av Storgaard som benämner systemet som *social-strafferetlig*.²¹⁷ Hon menar att det är i linje med det socialrättsliga tänkandet att nämnden inte ska avgöra skuldfrågan utan bedöma hur barnets situation kan förbättras och dess brottsliga karriär förhindras, men att det kan ifrågasättas om nämnden trots allt beslutar på grundlag av straffrättslig skuld. Hon hävdar att det straffrättsliga tänkandet är dominerande främst när det kommer till åldersgruppen 15 – 17 år då den straffrättsliga skulden är en förutsättning för åldersgruppen att över huvud taget hänskjutas till nämnden och ta del av det snabba stöd som nämnden tillstår.²¹⁸ Jag menar att den straffrättsliga logiken även är starkt framträdande vad gäller den yngre åldersgruppen på så sätt att nämnden fattar sitt beslut på grundval av misstanke om straffrättslig skuld.

Vidare tar Storgaard frågan huruvida prövningen i nämnden förhåller sig till oskuldspresumtionen och skriver att det vore intressant om Europadomstolen prövade ett ärende där en 12, 13 eller 14-åring efter beslut av ungdomskriminalitetsnämnden placerats på en särskilt säkrad institution som är lika fysiskt säker som slutna fängelser.²¹⁹ Det hävdas i de danska förarbetena att nämnden, på samma sätt som när kommunerna beslutar om insatser, gör en samlad bedömning av samtliga uppgifter i ärendet för att ta ställning till om det finns tillräckligt underlag för att besluta om insatser, vilka inte utgör straff utan ett förebyggande arbete som ska hjälpa barnet bort från en kriminell bana.²²⁰ Därav anses prövningen varken strida mot artikel 6 EKMR eller artikel 40 i barnkonventionen. Mot bakgrund av det ställer sig Storgaard den relevanta frågan: ”Kan en tilføjelse om, at beslutningen træffes for at sikre barnet trivsel og forebygge en kriminel løbebane fritage for prøvelse af skyld, før frihedsberøvelse, som udløses af mistanke om kriminalitet?”²²¹

---

²¹⁷ Storgaard, A, 2022, s. 180f.

²¹⁸ Ibid., s.181.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 52.

²²¹ Storgaard, A, 2022, s.181.

Nämndens roll i förhållande till skuldfrågan kan därav betraktas som något oklar, särskilt i kombination med vissa yrkesverksammas upplevelser om att vissa barn och familjer uppfattar det som att skuldfrågan prövas.²²²

5.3.3 Beslut om insatser och ungdomskriminalvårdens tillsyn

Nära sammankopplat till skuldfrågan är att nämnden kan besluta om tvingande insatser i form av omedelbara reaktioner eller ett förbättringsprogram som kan pågå under flera års tid. De blir således direkta reaktioner på barnets misstänkta brottslighet. Vidare kan, som det påpekas i Red Barnet, Børns Vilkår, och Justitias rapport, de omedelbara reaktionerna i mångt och mycket liknas med samhällstjänst eftersom det förutom att bidra till att återställa skada eller delta i andra aktiviteter med återställande syfte kan innebära att åläggas att utföra samhällsnyttigt arbete.²²³ I förarbetena klargörs att insatserna är i princip samma reaktioner som finns tillgängliga för de sociala myndigheterna och att det inte är fråga om att insatserna utgör straff utan är en del av det förebyggande arbetet som ska hjälpa barnet bort från en kriminell bana.²²⁴ Även om insatserna inte utgör straff i lagens mening är det i kombination med nämndens något oklara relation till skuldfrågan och att processen i övrigt är mycket lik ett brottmål möjligen så att insatserna kan uppfattas som straff som en direkt följd av ett konkret brott. Av intervjuvaren från de yrkesverksamma framgår att sådana uppfattningar förekommer.²²⁵

När beslutet väl har fattats och den omedelbara reaktionen eller förbättringsprogrammet ska verkställas är det som sagt en särskild ungdomskriminalvård som sköter tillsynen med bland annat uppföljande samtal. Om barnen missköter sig och besluten inte efterlevs kan ärendet bli återförvisat till nämnden igen. Det liknar den övervakning som utövas av Kriminalvården i Sverige exempelvis då en straffmyndig dömts till frivårdspåföljder.²²⁶

5.3.4 Straffrättens klandrande och kommunicerande funktion

En fråga som diskuterades i avsnittet om bevistalan och som även kan göras här är huruvida prövningen i nämnden är ett sätt att förmedla klander. I de danska förarbetena framgår att ungdomskriminalitetsnämnderna ska säkerställa att barn och unga ställs till svars när de begår

---

²²² Se avsnitt 4.3.2.

²²³ Red Barnet, Børns Vilkår, Justitia, 2023, s. 22. Se även 12 § ungdomskriminalitetsloven.

²²⁴ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 52.

²²⁵ Se avsnitt 4.3.2.

²²⁶ Se 5 kap. 1 § *förordning (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder*.

brott.²²⁷ Det tyder på att processen, förutom att vara framåtblickande, också är bakåtblickande och är tänkt att utgöra ett verktyg för att förmedla att barnet gjort något som samhället anser vara socialt oacceptabelt och som barnet behöver ta ansvar för. I det fall barnet upplever det som att skuldfrågan avgörs och att åtgärden är ett straff kan det således få funktionen att förmedla samhällets klander. I vilken mån klandervärdeheten kommuniceras till det övriga samhället och inte bara barnet är dock oklart med tanke på att mötet inte är tillgängligt för allmänheten eller media samtidigt som ett formellt avgörande i skuldfrågan inte framkommer i nämndens beslut.

5.3.5 Betoning på straffvärde och brottets allvar

Någon bedömning av brottets straffvärde behöver inte göras i nämnden eftersom varken skuldfrågan ska avgöras eller något straff dömas ut. Däremot har brottets allvar och karaktär betydelse för förutsättningarna att hänskjutas till nämnden. I förarbetena nämns att det vid misstanke om personfarlig brottslighet är brottets karaktär i sig som motiverar ett ärende i nämnden eftersom den typen av brott talar för att det behövs en särskild brottsförebyggande insats gentemot barnet. Barnets faktiska behov i det enskilda fallet av att hänvisas till nämnden synes dock inte vara avgörande.²²⁸ Det skiljer sig från den andra grunden, annan allvarlig brottslighet, som kräver en bedömning av att barnet riskerar att återfalla i brott. Straffvärdet har emellertid stor betydelse även här eftersom brottet ska vara så pass allvarligt att det kunnat leda till ett villkorligt eller ovillkorligt fängelsestraff om barnet varit straffmyndigt och saken skulle prövas i domstol. Som framkommit av Justitsministeriets delutvärderingar är utrymmet för brottets allvar något som medfört problem med att ringa in den åsyftade målgruppen då vissa barn hänskjuts till nämnden utan några behov utifrån återfallsrisk medan vissa barn har ett behov, men når inte upp till kravet på allvarlighet.²²⁹

5.3.6 Sammanfattning

Det är alldeles för spekulativt att uttrycka sig exakt om hur en reglering av ungdomskriminalitetsnämnder skulle se ut i Sverige, framför allt med tanke på att de skulle behöva förhålla sig till bevistalan som inte finns i Danmark. Det går dock att diskutera hur ett införande av en liknande ordning som den danska skulle förhålla sig till spänningen mellan den socialrättsliga och den straffrättsliga hanteringsstrategin. Vid en första anblick tycks

---

²²⁷ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 12.

²²⁸ Jag återkommer till detta i avsnitt 6.3.2.

²²⁹ Se avsnitt 4.3.1.

ungdomskriminalitetsnämndernas huvudsyfte stå i linje med den socialrättsliga hanteringsstrategin. Att nämnderna ska besluta om individuellt anpassade åtgärder, liknande de sociala insatserna i socialrättslagstiftningen, för att förbättra barnets livssituation och få barnet bort från en kriminell bana, är framåtblickande och individualpreventiva tankegångar som är typiska för behandlingstanken. Samtidigt motiveras inrättandet av behovet av en effektiv brottsbekämpning och att det är viktigt att barnet snabbt ställs till svars och får uppleva att brottsliga handlingar får konsekvenser, vilket snarare ligger i linje med en straffrättslig hanteringsstrategi.²³⁰

Som ovan konstaterat går att identifiera flertalet inslag från det straffrättsliga förfarandet. En nämnd bestående av majoritet av straffrättsliga aktörer, ett möte som hålls i en domstolsbyggnad till vilket barnet är skyldig till att medverka, tvingande åtgärder som kan sättas in som en direkt reaktion efter misstanke om brott och ett övervakningssystem inom vilket barnet kan bemötas med reaktioner om barnet inte sköter sig, är alla inslag som är typiska för det straffrättsliga systemet. Utifrån det perspektivet är hanteringsstrategin tillbakablickande, ansvarsutkrävande och omfattar ett bemötande med kännbara konsekvenser. Storgaards benämning av systemet som *social-strafferetlig* är därmed en mycket passande beskrivning. Om ett liknande system infördes i Sverige skulle flertalet barn utsättas för en prövning som mångt och mycket liknar en brottmålsprocess i stället för att i huvudsak hanteras hos de sociala myndigheterna, vilka har huvudansvaret för barn under straffmyndighetsåldern. På så vis skulle det medföra ett nytt socialstraffrättsligt system som skulle bidra till förskjutningen i spänningsförhållandet mellan socialrätt och straffrätt där den senare får mer fokus än tidigare.

---

²³⁰ Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), s. 28.

6. De straffrättsliga likheterna ur ett barnrättsligt perspektiv

6.1 Inledning

I föregående kapitel identifierade jag flertalet straffrättsliga inslag som kan skymtas i den nuvarande processen vid bevistalan och de danska ungdomskriminalitetsnämnderna. Utifrån det kom jag fram till slutsatsen att lagändringen avseende bevistalan bidrar till den pågående utvecklingen vad gäller brottsmisstänkta barn att den straffrättsliga hanteringsstrategin får alltmer fokus vid sidan om den socialrättsliga. Ett införande av ett system med ungdomskriminalitetsnämnder liknande de danska skulle bidra till samma utveckling. I förevarande kapitel kommer jag försöka belysa några barnrättsliga aspekter på förskjutningen som instituten bidrar respektive skulle bidra till om det infördes. Analysen kommer således beröra innebörden av ett ökat fokus på straffrättsliga inslag i allmänhet, men också med koppling till de enskilda instituten i synnerhet. För att göra det kommer jag utgå från stadganden relaterade till straffprocessen för barn i barnkonventionen. Inledningsvis kommer därför en kortfattad beskrivning göras av vilka artiklar som främst ligger till utgångspunkt för analysen och innebörden av dem.

6.2 Barnkonventionen som utgångspunkt

Precis som innan barnkonventionen blev svensk lag år 2020 styrs tolkningen av barnkonventionen av de allmänna tolkningsreglerna i artikel 31.1 i Wienkonventionen, vilka innebär att en konvention ska tolkas ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av konventionens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrund av konventionens ändamål och syfte.²³¹ Som vägledning för hur artiklarna i barnkonventionen ska tolkas och tillämpas utfärdar barnrättskommittén allmänna kommentarer med jämna mellanrum, som förvisso varken har folkrättslig status som rättskälla eller är juridiskt bindande, men som med tiden fått en relativt starkt ställning som tolkningsmedel, vilket betonades av regeringen vid inkorporeringen av lagen.²³² Därav har uttalandena betydelse även för Sveriges tolkning. De

---

²³¹ Ds 2019:23, s. 4.

²³² Prop. 2017/18:186 s. 83.

artiklar som kommer vara utgångspunkten för diskussionen är artikel 40 och principen om barnet bästa som stadgas i artikel 3.

Principen om barnets bästa är en av fyra grundprinciper som är vägledande för hur de resterande rättigheterna i konventionen ska tolkas och genomföras.²³³ Av artikel 3 följer att vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om åtgärderna vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand barnets bästa beaktas. I händelse av att barnets bästa står i konflikt med andras intressen eller rättigheter måste ett omsorgsfullt övervägande göras mellan de olika intressena.²³⁴ Eftersom barnets bästa är vad som i första hand ska beaktas ska barnets intresse ha hög prioritet i en sådan intressekonflikt och inte bara ses som ett bland flera överväganden. Barnets starka ställning beror dels på att barn har sämre möjligheter än vuxna att hävda sina egna intressen, dels beror det på att de är mer sårbara utifrån faktorer som beroende och mognad.²³⁵ Därav behöver barnets intressen framhävas för att inte bli lämnade utan hänsyn. Barnrättskommittén betonar att det krävs utifrån skyddet av barnets bästa att traditionella straffrättsliga målsättningar som repression eller bestraffning ger vika för rehabilitering och reparativ rättvisa.²³⁶

Eftersom principen om barnets bästa har betydelse för resterande artiklar ska den även genomsyra tolkningen av artikel 40 som berör straffprocessen för barn och unga. I artikelns första punkt framgår att ett barn som misstänks, åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott har rätt att:

behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.²³⁷

---

²³³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar 14, p. 1 och p. 41 – 43. De övriga tre grundprinciperna är artikel 2 om barnets rätt till icke-diskriminering, artikel 6 om rätten till liv, överlevnad och utveckling samt artikel 12 om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och att bli hörd.

²³⁴ Ibid., p. 39.

²³⁵ Ibid., p. 37.

²³⁶ Ibid., p. 28.

²³⁷ Artikel 40.1 barnkonventionen.

Barnrättskommittén skriver att det är visat att brottslighet begånget av barn minskar när system som främjar dessa principer införs.²³⁸

Artikelns andra punkt består av ett säkerställande av legalitetsprincipen samt rättssäkerhetsgarantier som konventionsstaterna ska säkerställa för att uppnå ändamålet i den första punkten. Av särskilt intresse för uppsatsen är delpunkten 40.2(b)(i) som stadgar att barnet ska betraktas som oskyldigt till dess att barnets skuld lagligen fastställts, vilket ger uttryck för oskuldspresumtionen.

Vidare följer av artikel 40.3 att konventionsstaterna ska främja införandet av lagar och förfaranden samt inrättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befins skyldiga till att ha begått brott. Inom ramen för främjandet ska konventionsstaterna enligt artikel 40.3(a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder och enligt artikel 40.3(b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av ärenden som rör barn under denna ålder utanför domstol, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras. Barnrättskommittén uppger vidare att det är visat att barn skadas av att exponeras för det straffrättsliga systemet och att det begränsar deras möjlighet att växa upp till ansvarstagande vuxna.²³⁹ Utifrån utvecklings- och neurovetenskapliga belägg om att barnens mognad och förmåga till abstrakta resonemang fortfarande är under utveckling hos barn i åldern 12 – 13 är det inte heller säkert att de skulle förstå varken konsekvenserna av sitt handlande eller straffrättsliga förfaranden.²⁴⁰ Barnrättskommittén framhåller att barn under den för landet satta straffbarhetsåldern inte kan hållas ansvariga i ett straffrättsligt förfarande och ska heller inte betraktas som barn som begått brott.²⁴¹ I stället ska de erhålla stöd från lämpliga myndigheter som är anpassade efter deras behov. Att barn inte ska betraktas som någon som begått brott är särskilt intressant i förhållande till bevistaleinstitutet eftersom det kan leda till att barnet pekats ut som skyldigt.

Till sist ska nämnas att dessa rättigheter är minimirättigheter och hindrar därmed inte konventionsstaterna från att vidta mer långtgående bestämmelser för att förverkliga barnets rättigheter, vilket framgår av artikel 41 i barnkonventionen.

---

²³⁸ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 24, p. 3.

²³⁹ Ibid., p. 2.

²⁴⁰ Ibid., p. 22.

²⁴¹ Ibid., p. 20 och 23.

6.3 Barnrättsliga aspekter på förskjutningen

6.3.1 Straffrättsliga åtgärder i allmänhet

Sammantaget kan barnkonventionens stadganden och barnrättskommitténs uttalanden beskrivas som att konventionsstaterna ska främja en barnvänlig straffprocess och att barn under straffmyndighetsåldern så långt som möjligt ska hanteras utanför det straffrättsliga systemet. I stället för att främja en sådan hantering visar förskjutningen med allt fler straffrättsliga inslag i form av att fler barn ska prövas i domstol och en vilja att införa ett nytt socialstraffrättsligt system en riktning som går åt det motsatta hållet.

Samtidigt ska principen om barnets bästa beaktas i alla beslut som rör barn och ska även genomsyra tillämpningen av barns rättigheter i straffprocessen. Å ena sidan skulle därför kunna argumenteras för att straffrättsligt inriktade åtgärder är till barnets bästa om det är sådana åtgärder som krävs för att hjälpa barnet ut ur kriminalitet. Det skulle även harmonisera med allmänhetens intresse av en effektiv brottsbekämpning. Å andra sidan är det oklart i vilken mån just åtgärder med straffrättsliga inslag har för brottspreventiv effekt på barnet. Vad gäller så pass offensiva åtgärder som att sänka straffmyndighetsåldern är Danmarks erfarenheter av relevans. År 2010 sänktes straffmyndighetsåldern i Danmark från 15 till 14 år, men höjdes tillbaka igen år 2012.²⁴² I lagförslaget till höjningen av straffmyndighetsåldern anfördes att:

Den nedsættelse af den kriminelle lavalder, som blev gennemført i 2010, skete uden tilstrækkelig saglig fundering, idet der ikke er holdepunkter for at antage, at kriminalitet kan forebygges og bekæmpes effektivt ved at behandle børn som kriminelle voksne. Regeringen finder derfor i lighed med flertallet i Ungdomskommissionen, at indsatsen over for de helt unge lovovertrædere ikke bør »retliggøres« ved at lade domstolene frem for de sociale myndigheder tage hånd om et barns eventuelle problemer.²⁴³

Efter att ha tagit del av den danska regeringens uttalande är det intressant att straffmyndighetsåldern sänktes från första början trots avsaknaden av tillräckliga grunder för brottspreventiva effekter. Justitsministeriet har i efterhand utvärderat betydelsen av sänkningen och effekter som perioden med en sänkt straffmyndighetsålder kan ha haft.

---

²⁴² Storgaard, A, 2022, s. 173.

²⁴³ Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser og færdselsloven (L55), s. 5

Dess analys tyder på att sänkningen varken haft någon allmänpreventiv eller individualpreventiv effekt.²⁴⁴ Någon stigmatiserande effekt har inte heller kunnat spåras.²⁴⁵

Vad gäller andra straffrättsliga åtgärder, som inte är lika långtgående som att sänka straffmyndighetsåldern, tycks det inte heller finnas evidens för att det skulle ha några märkvärda positiva effekter. I en rapport utförd av Brå år 2014 ingick att analysera återfallsrisken efter utredningar enligt 31§ LUL. Att utredningarna ska ha en brottsförebyggande effekt tycks grundas i en tanke att de ger socialtjänsten relevant underlag för sina insatser samt att utredningarna markerar allvaret i situationen gentemot barnen, vilket kan bidra till att de avhåller sig från fortsatt brottslighet.²⁴⁶ Brå konstaterade att det inte fanns någon forskning som kunde stödja att polisförhör eller en polisiär utredning i allmänhet har en positiv brottsförebyggande effekt.²⁴⁷ Vad gäller 31 § LUL- utredningar i synnerhet kom Brå fram till att det saknas belägg för att de skulle ha återfallsförebyggande effekt trots att många poliser och socialekreterare tror att så är fallet.²⁴⁸ Återfallsanalysen visade till och med att de barn som inte utreddes återföll mer sällan än de som utreddes, vilket möjligen kan förklaras av att barn med hög risk för återfall är de som oftare utreds.²⁴⁹

Det finns således visst stöd för att straffrättsliga inslag i hanteringen är verkningslösa vad gäller den brottspreventiva effekten. Vidare finns även teorier och forskning som visar på att kontakter med rättsväsendet stör barnets utvecklingsprocess på så sätt att det riskerar att förstärka deras kriminella identitet, vilket i förlängningen bidrar till att de fortsätter begå brott.²⁵⁰ Argumentet kan hämtas från de kriminologiska och sociologiska stämplingsteorierna som fick stort genomslag under 1960–70-talet och som fokuserar på betydelsen av omgivningens reaktioner på en avvikande handling.²⁵¹ Även om stämplingsteoretikerna har olika inriktningar är deras generella uppfattning att skarpa reaktioner på brott från samhällets sida som pekar ut en person som kriminell eller avvikande kan leda till att personen accepterar den synen på sig själv och anpassar sitt handlande efter en kriminell livsstil.²⁵² Med perspektivet att det är samhällets

---

²⁴⁴ Justitsministeriets forskningskontor, 2015, s. 139.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Brå 2014:20, s. 84.

²⁴⁷ Ibid., s. 85.

²⁴⁸ Ibid., s. 84 – 86.

²⁴⁹ Ibid., s. 87f.

²⁵⁰ Se efterföljande stycken.

²⁵¹ Sarnecki, J., Carlsson, C, 2020, s. 251 och 255f.

²⁵² Ibid., s. 261.

negativa reaktioner som reproducerar brottslighet kan hela det straffrättsliga systemet ifrågasättas varför stämplingsteorierna har fått kritik från rättssystemet.²⁵³ Som Sarnecki och Carlsson framhåller handlar dock inte dagens debatt om huruvida samhället helt ska avstå från att reagera på brottslighet utan snarare om hur reaktionerna ska utformas.²⁵⁴ Även om stämplingsteorierna har fått kritik också för att inte ha varit tillräckligt underbyggda med empiriskt stöd finns det numera forskning som bekräftar dem.²⁵⁵

Ett exempel som berör just barn är en amerikansk studie från 2014 av Liberman, Kirk och Kim. I studien undersöktes vilka stämplingseffekter förstagångsgripanden av polis har på ungdomar i förhållande till risken för återfall i brottslighet och framtida gripanden. Studien fokuserade på ungdomar i åldrarna 12 och 15 år vilka hade samma självdeklarerade brottslighet vid studiens början och som sedan följts upp under en femårsperiod.²⁵⁶ I studien skapades två jämförelsegrupper varav en försöksgrupp bestående av ungdomar som blivit gripna för den självdeklarerade brottsligheten och en kontrollgrupp bestående av ungdomar som begått samma brottslighet, men undkommit ett gripande.²⁵⁷ Resultatet visade att sannolikheten för fortsatt brottslighet ökade för den gruppen som i tidig ålder blivit föremål för ett polisingripande, vilket författarna menar bekräftar tidigare forskning om stämplingsteorin.²⁵⁸ Resultatet visade även att sannolikheten för framtida polisingripanden ökade för samma grupp, trots att kontrollgruppen begått samma typ av brottslighet. Författarna menar att den ökade sannolikheten för att bli föremål för nya gripanden inte berodde på den ökade brottsligheten. Snarare tydde ökningen på att stämplingseffekten som det första gripandet ger ökar de brottsbekämpande myndigheternas övervakning och reaktioner mot denna grupp. Det finns således en intern och en extern stämplingsprocess om verkar parallellt. Den interna stämplingsprocessen består i att utpekandet av den unge som avvikande och kriminell ändrar hans eller hennes självuppfattning och leder till att beteendet anpassas efter en kriminell identitet. Den externa processen består i sociala och samhälleliga reaktioner på stämplingen i form av exempelvis ökad övervakning.

---

²⁵³ Ibid., s. 254f.

²⁵⁴ Ibid., s. 255.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Liberman, A M., Kirk, D S., Kim, K, 2014, s. 350–354. Typen av brottslighet inkluderade både våldsbrottslighet, förmögenhetsbrott, narkotikarelaterad brottslighet, brott mot allmän ordning och så kallad *status offenses*. Med *status offenses* avses handlingar som är förbjudna om de begås av ungdomar och i studien inkluderades att rymma hemifrån över natten och att köra utan körkort

²⁵⁷ Ibid., s. 345. Jämförelsegrupperna skapades genom att longitudinell data från *Project on Human Development in Chicago Neighborhoods* (PHDCN) och officiell brottsstatistik slogs samman och matchades mot varandra.

²⁵⁸ Ibid., s. 363.

I en liknande longitudinell studie där drygt 4300 ungdomar i Edinburgh följdes upp kom forskarna McAra och McVie bland annat fram till slutsatsen att allvarliga brott är kopplade till många olika sociala faktorer och att tidig upptäckt och tidiga insatser inte är en exakt vetenskap utan kan snarare riskera att stämpla och stigmatisera barnet.²⁵⁹ Försöksgruppen jämfördes med en kontrollgrupp som hade begått samma typ av brott, men som inte blivit föremål för lika ingripande samhällsåtgärder.²⁶⁰ Resultatet visade att ju mer ingripande kontakter som unga från 14 år som begått allvarlig brottslighet hade med det Skotska ungdomsrättssystemet, såsom polisingripanden, förhör och tvingande tillsynsåtgärder, desto större var sannolikheten att de var inblandade i allvarlig brottslighet ett år senare.²⁶¹

Att resultaten från de två senaste exemplen skiljer sig från resultatet i den danska utvärderingen, som inte kunde spåra någon stigmatiserande effekt under tiden straffmyndighetsåldern var sänkt, är intressant. De skilda resultaten kan tänkas bero på en mängd orsaker såsom val av forskningsmetod, längden på observationstiden, skillnader i rättssystemen och i utformningen av de olika åtgärderna som vidtogs och så vidare. Åtminstone kan de olika resultaten bekräfta att straffrättsliga åtgärder mot barn i allmänhet och hur de påverkas av kontakter med rättsväsendet inte är en exakt vetenskap. Inte heller ger någon av studierna stöd för att det på ett generellt plan ger några positiva brottspreventiva effekter varför det kan ifrågasättas om förskjutningen mot en alltmer straffrättslig hantering kan motiveras utifrån en argumentation om barnets bästa.

6.3.2 Kopplat till bevistalan och ungdomskriminalitetsnämnder i synnerhet

Vad gäller bevistalan och ungdomskriminalitetsnämnder i synnerhet finns i nuläget ingen forskning om vilka stämplingseffekter som kan följa av att ett barn blir föremål för prövning genom de respektive instituten. Inte heller finns någon forskning som ger tydligt stöd för positiva brottspreventiva effekter. Den effektutvärdering som Justitsministeriet hittills har gjort ska tas med stor försiktighet då studien har flertalet begränsningar.²⁶² Med hänsyn till forskningen som presenterades i det föregående avsnittet och till barnrättskommitténs uttalande om att det är visat att barn skadas av att exponeras för det straffrättsliga systemet och att det begränsar deras möjlighet att växa upp till ansvarstagande vuxna, finns dock anledning att inta

---

²⁵⁹ McAra, L., McVie, S, 2010, s. 179f.

²⁶⁰ Ibid., s. 198f.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Se avsnitt 4.3.1.

försiktighet när det kommer till ungas kontakt med det straffrättsliga systemet. Jag menar att en risk för negativa effekter och avsaknaden av visade positiva brottsförebyggande effekter torde innebära att det inte är i linje med barnets bästa att utsättas för straffrättsliga eller alltför straffrättsliknande åtgärder. Ur ett långsiktigt perspektiv torde det även ligga i allmänhetens intresse att inte skada barnets mognads- och utvecklingsprocess eftersom det kan riskera att brottslighet reproduceras.

Samtidigt går det inte att bortse från det faktum att åtgärder som ur preventiv synvinkel är verkningslösa eller till och med kontraproduktiva ändå tenderar att införas och legitimeras i samhället. Det kan då motiveras utifrån att det ger effekten av att manifesteras den allmänna rättskänslan, vilken för närvarande tycks vara att den pågående våldsvågen ska mötas med hårda och repressiva åtgärder.²⁶³ Åtgärder med straffrättsliga inslag kan således riskera att komma till användning i syfte att ingripa mot barnen och komma runt straffmyndighetsåldern. I en sådan intresseavvägning, mellan å ena sidan skyddet av barnets bästa och å andra sidan att tillgodose allmänhetens intresse av repressiva åtgärder, torde dock det senare behöva ge vika för att ligga i linje med barnkonventionen.

Genom de utökade möjligheterna till att väcka bevistalan går därför Sverige ytterligare ett steg bort från barnkonventionens huvudregel att barn under straffmyndighetsåldern ska hållas utanför det straffrättsliga systemet. Regeringen hänvisar till det stora utrymme som varje konventionsstat har att själva avgöra hur regleringen ska utformas.²⁶⁴ Möjligen har detta utrymme utnyttjats till att svara på samhällets krav på kraftigare tag mot ungdomsbrottsligheten snarare än att i första hand söka främja en barnvänlig straffprocess. Visserligen finns ett utrymme att underlåta att väcka bevistalan om en sådan skulle strida mot barnets bästa, men utrymme är mindre ju allvarigare brott det är fråga om, vilket ändock tyder på att straffvärdesprincipen är styrande.

Det som trots allt ur ett barnrättsligt perspektiv legitimerar utvidgningen av bevistaleinstitutet är framför allt att barnet tillförsäkras de rättssäkerhetsgarantier som föreskrivs i artikel 40.2 i barnkonventionen såsom rätten att få skulden avgjord i en opartisk myndighet eller rättskipande organ. Det skapar även en möjlighet att tillgodose barnets rätt att få sin åsikt hörd som stadgas i artikel 12 i barnkonventionen. För sammanhanget är en relevant fråga om det nödvändigtvis

---

²⁶³ Jfr Sarnecki, S., Carlsson, C, 2021, s. 114 och se avsnitt 2.1.1.

²⁶⁴ Prop. 2022/23:78 s. 35.

behöver vara en motsättning mellan intresset att tillgodose oskuldspresumtionen och intresset av att beakta barnets bästa. I det fall barnet frias i en domstolsprövning vid en bevistalan skulle kunna hävdas att uppfyllandet av oskuldspresumtionen genom en domstolsprocess är till barnets bästa, trots att processen kan vara påfrestande för barnet eftersom barnet slipper bli felaktigt utpekad som skyldig av myndigheter eller av allmänheten. I så fall föreligger ingen intresse motsättning. Samtidigt ska sägas att socialnämnden inte är bunden av domstolens bedömning av barnets delaktighet i brottet och kan sätta in insatser även om det resulterar i ett friande utfall.²⁶⁵

Om bevistalan däremot bifalls har visserligen oskuldspresumtionen uppfyllts genom en rättssäker prövning. Frågan är dock om det i de fallen är till barnets bästa att barnet behöver genomgå en påfrestande process för att få skulden avgjord i domstol till skillnad från om en polisutredning enligt 31 § LUL läggs ned och direkt lämnas över till socialtjänsten. Det gäller särskilt om barnet erkänt gärningen under utredningen eller om det inte föreligger bevisvärigheter. Även om oskuldspresumtionen blivit tillgodosedd kan det ifrågasättas om ett utpekande som skyldig och klandervärd i en offentlig dom främjar barnets känsla för värdighet och värde, dess förståelse för andras rättigheter och återanpassning i samhället. Barnet kommer onekligen betraktas som ett barn som begått brott, vilket de enligt barnrättskommitténs allmänna kommentar inte ska betraktas som.²⁶⁶ Eftersom bevistalan efter lagändringen endast får väckas när bevisläget är så pass starkt att åklagaren kunnat förvänta sig en fällande dom om barnet varit straffmyndigt, bör rimligen flertalet utfall bli fällande. Utifrån det perspektivet är jag beredd att stämma in i Lublins och Lainpeltos resonemang att oskuldspresumtionens något svagare skydd för barn kan vara att föredra framför att fler barn ska prövas i domstol.²⁶⁷ Ett sådant resonemang förutsätter dock att myndighetspersoner intar stor försiktighet i hur de uttrycker sig i allmänna sammanhang och i formella beslut, så som nedläggning av en 31 § LUL-utredning, för att minska risken att barnet pekats ut som skyldigt utan att någon prövning i domstol skett.

Ett införande av ungdomskriminalitetsnämnder liknande de danska skulle vålla ännu fler tveksamheter i förhållande till barnkonventionen. Justitsministeriets sammantagna bild är

---

²⁶⁵ Prop. 1964:10 s. 167.

²⁶⁶ Se avsnitt 6.2.

²⁶⁷ Se Lublin, A., Lainpelto, K, 2020, s. 378.

utifrån dess delutvärderingar att institutet fungerar ändamålsenligt.²⁶⁸ Ur det barnrättsliga perspektivet kan systemet dock problematiseras. Bara namnet ungdomskriminalitetsnämnd säger något om huruvida barn så unga som 10 år och som blir hänskjutna dit kan komma att betraktas som och i värsta fall stämplas som kriminella. Även om nämnderna legitimeras av målet att hjälpa barnen i den *hårde kerne* ut ur kriminalitet framkommer i analysen i föregående kapitel att ordningen innehåller flertalet straffrättsliga inslag och kan av barnet upplevas som en ordinarie brottmålsprocess där skuldfrågan prövas och där ett straff döms ut som en direkt reaktion på brottet. Att barn kan komma att få en sådan upplevelse är problematiskt med tanke på de ovannämnda riskerna för begränsningar i barnens mognads- och utvecklingsprocess när de utsätts för straffrättsliga förfaranden. Frågan är om inte skadan blir densamma alldeles oavsett om lagstiftaren väljer att benämna det som något annat än en straffrättslig process.

Om tanken är att användningen av ungdomskriminalitetsnämnder inte ska vara lika restriktiv som bevistaleinstitutet innebär det att betydligt fler barn kommer utsättas för en brottmålsliknande process än vad som görs i Sverige idag, vilket spär på främjandet av en straffrättslig hantering. Med Danmarks ordning fick som sagt 1 123 barn i åldrarna 10 – 14 år uppleva en prövning i nämnden under 2019 – 2021, vilket måste betraktas som förhållandevis många barn. Än mer problematiskt blir det om den svenska lagstiftaren, precis som den danska lagstiftaren, inte anser att rättssäkerhetsgarantierna i artikel 40.2 i barnkonventionen behöver uppfyllas trots likheterna med det ordinarie brottmålsförfarandet. I ett sådant fall kan inte ens de positiva rättssäkerhetsaspekterna legitimera det ökade fokuset på en straffrättslig hantering. I stället kan det komma att användas för att visa handlingskraft och legitimeras genom att det svarar mot det ökade samhälleliga kravet på kraftigare åtgärder. Som jag tidigare resonerat torde allmänhetens intresse av repressiva åtgärder dock ge vika för beaktandet av barnets bästa i en sådan intresseavvägning.

Likt tidigare resonemang kan dock processen i längden hävdas vara till barnets bästa om det hjälper barnet ut ur kriminalitet, men vi vet ännu mycket lite om de positiva effekterna. I vissa enskilda fall synes dessutom utrymmet för att beakta barnets bästa vara litet. Det gäller framför allt när barnen hänskjuts till nämnden vid misstanke om personfarlig brottslighet eftersom en bedömning av om det finns risk för fortsatt brottslighet inte behöver göras.²⁶⁹ Det kan innebära att barn som redan är föremål för omfattande åtgärder av socialtjänst eller som vid en

---

²⁶⁸ Se avsnitt 4.3.1.

²⁶⁹ Se avsnitt 4.2.1. och 5.3.5.

tillfällighet varit med i ett slagsmål hänskjuts till nämnden. Enligt Justitsministeriets utvärdering var det hela 91 % av alla fall som hänsköts på grunden personfarlig brottslighet.²⁷⁰ Visserligen kan nämnden besluta om att inte sätta in några åtgärder i dessa fall, vilket skett i 29 % av prövningarna mellan år 2019 – 2021, men det torde knappast vara till barnets bästa att behöva utsättas för en brottmålsliknande process för att få ett sådant besked.²⁷¹ Det stämmer illa överens med barnkonventionens krav om att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som berör barn. Om en ordning med ungdomskriminalitetsnämnder mot förmodan övervägs att införas i Sverige är det därför av vikt att ha en reglering som tillåter större möjlighet att beakta barnets bästa i det enskilda fallet.

---

²⁷⁰ Se avsnitt 4.3.1.

²⁷¹ Se avsnitt 4.3.1.

7. Sammanfattande slutsatser och avslutande reflektioner

I uppsatsen har Sveriges hantering av brottsmisstänkta barn analyserats. Till att börja med kan konstateras att ungdomsbrottsligheten på ett generellt plan har minskat, men att en mindre grupp av unga står för en ökning av grov våldsbrottslighet. Vidare är det ett stort samhällsproblem att barn och unga utnyttjas för att begå brott åt kriminella nätverk. Som ett led i att samhället ställer högre krav på kraftigare åtgärder mot brottsligheten går att avläsa en tendens att kriminalpolitiken beträffande unga lagöverträdare går åt en alltmer repressiv riktning. Utvecklingstendensen tenderar även att spilla över på barn under straffmyndighetsåldern på så sätt att det sker en förskjutning från en i huvudsak framåtblickande socialrättslig hanteringsstrategi, med fokus på vårdbehov och utveckling, till en alltmer bakåtblickande straffrättslig hanteringsstrategi, med fokus på ansvar, straffvärde och proportionalitet.

Lagändringen avseende bevistalan och viljan att införa ungdomskriminalitetsnämnder är två exempel som bekräftar förskjutningen. I uppsatsen har flertalet likheter kunnat identifieras mellan de respektive instituten och det straffrättsliga förfarandet för straffmyndiga. Bevistaleprocessen är mycket lik den ordinarie brottmålsprocessen med skillnaden att någon påföljd inte döms ut. Lagändringen sedan den 1 juli 2023 bidrar även till större betoning på straffvärde och brottets allvar och att andra mer straffrättsliga intressen än barnets vårdbehov får större hänsyn. Att fler barn ska prövas i domstol och gå igenom en bevistaleprocess bidrar därmed till en alltmer straffrättslig hantering av brottsmisstänkta barn.

Samma utveckling skulle införandet av ett system med ungdomskriminalitetsnämnder liknande de danska bidra till. Vid första anblick tycks nämnderna grundas på en socialrättslig hanteringsstrategi där individanpassade insatser sätts in på grund av barnets behov av stöd för att komma bort från kriminalitet. Samtidigt motiveras systemet av en effektiv brottsbekämpning och att barnen snabbt ska ställas till svars för att de ska uppleva att deras handlande får konsekvenser. Mötet med nämnden, vilken består av en majoritet av aktörer från det straffrättsliga systemet, hålls i en domstolsbyggnad där barnet har plikt att medverka. Tvingande insatser i form av arbete liknande samhällstjänst och mer långsiktiga handlingsplaner på flera år kan sättas in som en direkt reaktion på misstanke om brott. Därefter övervakas barnets efterlevnad av ungdomskriminalvården. Med alla dessa likheter med det straffrättsliga förfarandet kan det knappast betraktas som ett renodlat socialrättsligt system.

Från utvärderingar och rapporter förekommer till och med uppfattningen om att vissa barn upplever det som att de är med om en rättegång, att skuldfrågan prövas, att insatsen utgör straff och att de hamnar i brottsregistret.

De respektive institutens likheter med det ordinarie straffrättsliga förfarandet och förskjutningen de bidrar till är problematiskt ur ett barnrättsligt perspektiv eftersom det innebär att Sverige tar allt fler steg från utgångspunkten i artikel 40 i barnkonventionen att barn under straffmyndighetsåldern ska hanteras utanför det straffrättsliga systemet. Eftersom principen om barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen alltid ska beaktas vid åtgärder som rör barn skulle de straffrättsliga inslagen visserligen kunna motiveras av att det är till barnets bästa för att det hjälper barnet ut ur kriminalitet. Det saknas dock tillräckligt starkt stöd för att sådana åtgärder har en positiv brottsförebyggande effekt. Däremot finns stöd för att repressiva inslag kan riskera att störa barnens utvecklingsprocess och i stället stämpla barnen som kriminella, vilket ökar risken för fortsatt brottslighet. Därav kan ifrågasättas om dessa åtgärder i första hand avser att svara på samhällets krav på kraftigare tag mot ungdomsbrottsligheten snarare än att söka främja barnets känsla för värdighet och dess återanpassning i samhället. En fördel med utvidgningen av regleringen kring bevistalan är emellertid att oskuldspresumtionen uppfylls i fler fall. Samma fördel gäller dock inte vid prövning i ungdomskriminalitetsnämnderna.

Det är ännu för tidigt att säga något om hur många fler barn som med anledning av utvidgningen av bevistaleinstitutet kommer prövas i domstol och hur det med säkerhet kommer påverka barnen i deras utvecklingsprocess. En uppföljning av hur barnen påverkas av processen är därför önskvärt inför framtiden. Det är även för tidigt att bedöma vilken påverkan ungdomskriminalitetsnämnderna i längden har på barnen som prövas i dem. Om bara några månader efter att uppsatsen lämnats in kommer den statliga utredningen om möjligheten att införa ungdomskriminalitetsnämnder i Sverige att redovisas. Även om intentionen med ett sådant system är god finns det, utifrån vad som framkommit av uppsatsen, skäl att inta försiktighet vad gäller att öka de straffrättsliga inslagen i hanteringen av de allra yngsta, framför allt med tanke på att sådana inslag torde vara lättare att lägga till än att i efterhand ta bort. Det behöver inte betyda att samhället ska stå och se på när barn begår allvarliga våldsbrott och riskerar att dras in i en kriminell bana. Däremot menar jag att det utifrån det barnrättsliga perspektivet finns skäl att överväga en annan hantering än en alltför straffrättslig sådan. Om Sverige ändå väljer den straffrättsliga banan är det i framtiden önskvärt med mer forskning om hur det faktiskt påverkar barnens utvecklingsprocess och återanpassning i samhället.

Källförteckning

Offentligt tryck - Sverige

Regeringens propositioner

Prop. 1964:10 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m.

Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*

Prop. 2022/23:78 *Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.*

Statens offentliga utredningar

SOU 2022:1 *Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott*

SOU 2023:44 *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga*

Direktiv

Dir. 2022:1 *Tilläggsdirektiv till Flerbrottsutredningen (Ju 2021:08)*

Dir. 2022:106 *Ungdomskriminalitetsnämnder – en ny ordning för att förebygga brottslighet*

Dir. 2023:26 *Tilläggsdirektiv till Utredningen om ungdomskriminalitetsnämnder*

Dir. 2023:112 *Skärpta regler för unga lagöverträdare*

Departementsserien

Departementsserien Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet, Ds 2019:23, *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter*, 2019.

Offentligt tryck – Danmark

Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser og færdselsloven (L55), Fremsat 2011-12-14.

Forslag til Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet (L84), Fremsat 2018-10-26.

Rättspraxis

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 3332–23 meddelad den 23 oktober 2023

Ångermanland tingsrätts dom i mål B 1859-21 den 22 december 2021

Lund tingsrätts dom i mål B 6172–22 meddelad den 4 augusti 2023

Litteratur

Asp, Petter, *Barn(straff)rätt*. I: Cederborg, Ann-Christin., Warnling-Nerep, Wiweka (red.), *Barnrätt - en antologi*, 1 uppl., Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2014, s. 68–85.

Asp, Petter., Ulväng, Magnus., Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Iustus Förlag AB, Uppsala, 2013.

Bennet, Tova, *En spaning om skuld*. I: Anderberg, Andreas., Martinsson, Dennis., Svensson, Erik (red.), *Teori och politik. Straffrätt i omvandling*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2022, s. 63–86.

Bäcklund, Agneta, *Unga lagöverträdare och kriminalpolitik*. I: Andersson, Robert., Wahlgren, Paula (red.), *A life in criminology: Festschrift to Jerzy Sarnecki*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2022, s. 27–43.

Cederborg, Ann-Christin., Warnling-Nerep, Wiweka (red.), *Inledning*. I: Cederborg, Ann-Christin., Warnling-Nerep, Wiweka (red.), *Barnrätt - en antologi*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2014, s. 17 – 19.

Clevesköld, Lars, *Samhället och de unga lagöverträdarna*, 8 uppl., Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2022.

Estrada, Felipe, *Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur*. I: Estrada, Felipe., Flyghed, Janne., Nilsson, Anders (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, 5 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2022, s. 35 – 77.

Fornes, Ingun., Storgaard, Anette, *Varetektsfengsling av personer under 18 år – Norge og Danmark*. I: Anderberg, Andreas., Ervo, Laura., Kristoffersson, Eleonor (red.), *Med unga i fokus: festschrift till Kerstin Nordlöf*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2022, s. 133–148.

Granath, Sven, *Gäng och skjutningar*. I: Estrada, Felipe., Flyghed, Janne., Nilsson, Anders (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, 5 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2022, s. 79 – 114.

Holmberg, Stina, *Påföljdssystemet för unga*. I: Estrada, Felipe., Flyghed, Janne., Nilsson, Anders (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, 5 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2022, s. 377 – 402.

Jareborg, Nils., Zila, Josef, *Straffrätten påföljdslära*, 7 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2022.

- Kaldal, Anna., Tärnfalk, Michael, *Samhällets hantering av barn som begår brott - en verksamhet i flera spår*. I: Leviner, Pernilla., Lundström, Tommy (red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 239–261.
- Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*. i Nääv, Maria., Mauro, Zamboni (red.), *Juridisk Metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur AB, 2018, s. 21 – 46.
- Lublin, Amanda., Lainpelto, Katrin, *En barnvänlig straffprocess för de allra yngsta lagöverträdarna?* I: Åhman, Karin., Leviner, Pernilla., Zillén, Kavot (red.), *Barnkonventionen i praktiken*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2020, s. 357–382.
- Lindkvist, Linde, *Barnets mänskliga rättigheter- En introduktion*, 1 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2022.
- Martinsson, Dennis, *Trender och tendenser i den samtida straffrättsanvändningen- sett genom åtgärder mot terroristrelaterad och gängrelaterad brottslighet*. I: Anderberg, Andreas., Martinsson, Dennis., Svensson, Erik (red.), *Teori och politik. Straffrätt i omvandling*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2022, s. 233 – 265.
- Sarnecki, Jerzy., Carlsson, Christoffer, *Introduktion till kriminologi; straff och prevention, volym I*, 2 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2020.
- Sarnecki, Jerzy., Carlsson, Christoffer, *Introduktion till kriminologi: straff och prevention, volym II*, 2 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2021.
- Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 7 uppl., Studentlitteratur AB, Lund, 2019.
- Von Eyben, William Edler, *Juridisk grundbog, Bind 1, Retskilderne*, 5 udg., 1 opl., Jurist-og Økonomforbundets Forlag, København, 1991.

Tidskrifter

- Anderberg, Andreas, *Caught between a rock and a hard place - några aktuella åtgärder mot omyndiga lagöverträdare*, i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr. 3, 2023, s. 385 – 398.
- Boesen-Pedersen, Anne-Julie., Libak Pedersen, Maria, *Ungdomskriminalitetsnævnet – erfaringer fra Danmark*, i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab nr. 3/2023, s. 386–400.
- Lieberman, Akiva M., Kirk, David S., Kim, Kideuk, *Labeling effects of first juvenile arrests: secondary deviance and secondary sanctioning*, American Society of Criminology, Vol 53(3), 2014, s. 345-370.
- Østergaard Larsen, Britt., Henriksen, Anna-Karina., Dyrvig Henriksen, Theresa., Torbenfelt Bengtsson, Tea, *New system responses to juvenile crime*, i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab nr. 3/2023, s. 332 – s. 350.

McAra, Lesley., McVie, Susan, *Youth crime and justice: Key messages from the Edinburgh study of youth transitions and crime*, Criminology and Criminal Justice, 10(2):2010, s. 179 – 209.

Öster, Ulrika, *Barnen i rättssystemet: Rättssäkerhet med komplikationer*, Advokaten, Tidskrift för Sveriges advokatsamfund, nr. 2, Årgång 88, 2022, s. 22 – 39.

Övrigt material

Elektroniska källor

El-Mochantaf, Christer, *De har mördats i våldsvågen - 12 personer på 21 dagar*, Expressen, publicerat 2023-09-29, uppdaterat 2023-09-30. Tillgänglig: [De har mördats i våldsvågen – 12 personer på 21 dagar \(expressen.se\)](https://www.expressen.se/nyheter/2023/09/29/de-har-mordats-i-valdsvagen-12-personer-pa-21-dagar), hämtat 2023-12-15.

Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna, *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*, 2022. Tillgänglig via <https://moderaterna.se/app/uploads/2022/10/Tidoavtalet-Overenskommelse-for-Sverige.pdf>, hämtat 2023-11-26.

Red Barnet, Børns Villkår, Justitia, *Rapport; Børn og unges retssikkerhed i Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitia, publicerat 2023-05-10. Tillgänglig: <https://justitia-int.org/wp-content/uploads/2023/05/Rapport-Boern-og-Unges-Retssikkerhed-og-Ungdomskriminalitet.pdf>, hämtat 2023-11-26.

Sausdal, David, *Kära Sverige: Bli inte för förälskade i den danska kriminalpolitiken!*, Tidskrift för kriminalvård, publicerat 2023-03-08. Tillgänglig: [Kära Sverige: Bli inte för förälskade i den danska kriminalpolitiken! - Tidskrift för KRIMINALVÅRD \(tfkriminalvard.se\)](https://www.tfkriminalvard.se/2023/03/08/kara-sverige-bli-inte-for-foralskade-i-den-danska-kriminalpolitiken/), hämtat 2023-11-26.

Brottsförebyggande rådets rapporter

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2014:20 *Brott begångna av barn; En utvärdering av ändringarna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år*

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2023:13 *Barn och unga i kriminella nätverk; En studie av inträde, brott, villkor och utträde*

Barnrättskommitténs rekommendationer och allmänna kommentarer

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Allmän kommentar nr 14, (2013), om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, CRC/C/GC/2013/14, den 29 maj 2013.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet*. CRC/C/GC/24, den 18 september 2019.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport*, CRC/C/SWE/CO/6–7, den 7 mars 2023.

Utvärderingar av Justitsministeriets Forskningskontor

Justitsministeriets Forskningskontor, *Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet 2001–2014- Med separate opgørelser for kommuner og politikredseapril*, 2015.

Fuglsang, Tine., Hansen, Signe Bechmann, 2021a, *Nævnsrådet – En devaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitsministeriets Forskningskontor, 2021.

Fuglsang, Tine., Hansen, Signe Bechmann, 2021b, *Screening og henvisning Nævnsrådet – En devaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitsministeriets Forskningskontor, 2021.

Fuglsang, Tine., Hansen, Signe Bechmann, 2021c, *Ungefaglige undersøgelser og indstillinger – En del - evaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitsministeriets Forskningskontor, 2021.

Fuglsang, Tine., Hansen, Signe Bechmann, 2022, *Udmøntning af afgørelser, tilsyn og genindbringelse af sager – En devaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitsministeriets Forskningskontor, 2022.

Fuglsang, Tine., Hansen, Signe Bechmann., Hjarsen, Cecilie Fjeldberg, *Effektmåling med fokus på recidiv – En devaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitsministeriets Forskningskontor, 2023.

Fuglsang, Tine., Hjarsen, Cecilie Fjeldberg, *Antallet af behandlede sager og indholdet i Ungdomskriminalitetsnævnets afgørelser – En devaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet*, Justitsministeriets Forskningskontor, 2023.